

LA CONTRACTACIÓ DE RETAULES, IMATGES RELIGIOSES I ALTRES EMPRESES ARTÍSTIQUES A GIRONA DURANT LA GUERRA DE SEPARACIÓ (1640-1653)

FRANCESC MIRALPEIX VILAMALA I
XAVIER SOLÀ COLOMER

Resum

La guerra de Separació (1640-1653) no va suposar una frenada de la producció artística a la ciutat de Girona i rodalia. Tot al contrari, comitents laics (ciutadans honorats i nobles) i eclesiàstics (rectors i canonges), obreries parroquials, confraries devocionals i convents van portar la iniciativa en la contractació de retaules, imatges, pintures o passos processionals. Girona es converteix en el pol d'atracció i actuació de nombrosos artistes, pintors, escultors i dauradors, que treballen per aquesta variada clientela. L'obra més excepcional d'aquest període és, sense cap mena de dubte, el retaule de la Mare de Déu del Roser del convent de Sant Domènec, encarregat per la confraria a l'escultor Josep Tramulles i al fuster Joan Cisterna el 1649, del qual se'n dona a conèixer el contracte i se n'estudia l'ambiciosa proposta.

Paraules clau

Guerra de Separació, Catalunya, retaule del Roser, convent de Sant Domènec, Josep Tramulles, Joan Cisterna.

Abstract

The War of Separation (1640-1653) did not stop the artistic production in the city of Girona and its surroundings. On the contrary, lay commissioners (honorary and noble citizens) and ecclesiastics (rectors and canons), parish workers, devotional brotherhoods and convents took the initiative in hiring altarpieces, images, paintings or processional steps. Girona has become the pole of attraction and performance for many artists, painters, sculptors and gilders, who work for this varied clientele. The most exceptional work of this period is, without a doubt, the breathtaking altarpiece of the Roser Virgin in the Saint Domènec convent, commissioned by the brotherhood to the sculptor Josep Tramulles and the carpenter Joan Cisterna in 1649.

Key words

War of Separation, Catalonia, altarpiece of the Roser Virgin, Saint Dominic convent, Josep Tramulles, Joan Cisterna.

ART EN TEMPS DE CONFLICTE

Durant els anys de la guerra de Separació (1640-1653), els contractes artístics se succeïren, tant a la ciutat de Girona com al conjunt de la diòcesi, ultrapassant els límits d'actuació dels artífexs gironins. La forma amb què els pagaments que es van realitzant –a curt, mitjà i llarg termini i de manera fragmentada, amb diners, censals i espècies abans, durant i després de l'execució de l'obra–, ens indiquen les maniobres i les dificultats que tenien les obrerries i els monestirs i convents per fer front a despeses sumptuàries de tipus artístic. No és, però, un element inusual, sinó que respon a un sistema de pagament habitual consistent a fragmentar els pagaments en dues o tres tongades: una bestreta inicial, una a mig treball i una tercera al final, un cop lliurada l'obra i sovint sotmesa a l'acte de visurar, que consistia a fer avaluar l'obra per pèrits designats per les dues parts.

En el context dels anys que analitzem, tant els comitents laics com els eclesiàstics hi tenen molt a veure durant el primer lustre de la dècada (1640-1645). Hi apareixen noms com el del notari Onofre Caxàs, els dels ciutadans honrats Pau Escura, Ignasi Prats –i la seva vídua– i Joan Pau Perpinyà, el del canonge Francesc Pejoan (a vegades transcrit com a Pijoan) o els nobles Francesc de Cruilles i Sitjar, i les dones Isabel Margarit i Despés –muller de don Joaquim Margarit i de Reguer– i Maria Tarré i çarriera –vídua del senyor Joan Baptista Tarré i d'Icart. Les obrerries parroquials, seguides de les petites administracions, pabordies i confraries, prenen el relleu a l'activitat privada durant el segon lustre (1645-53). Els grans convents de Sant Francesc i Sant Domènec, dins de la ciutat de Girona, acaparen la contractació d'un reguitzell de retaules.

JUST ABANS DE LA GUERRA, 1638-1640: EL PINTOR DOMÈNEC DONAT I
L'ESCUPTOR JOAN BORIS

Els anys 1638 i 1640, previs a la guerra, han estat fins ara uns anys molt poc coneguts des del punt de vista de la producció artística per raons diverses,

¹ A banda d'algunes dades puntuals aportades per Montserrat Moli, la majoria sense indicació a les fonts consultades, o d'aportacions documentals molt puntuals de Josep Clara, comptem amb la tesi de llicenciatura de SANTAMARIA, Dora. *L'Art a Girona 1600-1615. Recerca documental i estudi analític*. Universitat de Barcelona, 1989 (inèdita); de la mateixa autora, "El retaule dels doctors de l'Església

com la poca atenció dedicada per part dels estudiosos¹ i, sobretot, per la manca d'exemples conservats, ja sigui tant pel fenomen natural de substitució de mobles antics, en desús o malmesos, com pels efectes de la destrucció de patrimoni. Això no obstant, la documentació revela que fou una etapa especialment efervescent. Sense anar més lluny, el pintor de Girona Domènec Donat Croses, de qui no se'n coneix cap obra conservada, treballa en diferents encàrrecs: el doctor en drets i ciutadà honorat Pau Escura li encomana la pintura i dauradura del retaule de Sant Esteve de la Seu de Girona pel preu final de 180 lliures, de les quals rep en un primer pagament 60 lliures.² L'obra de Sant Cebrià de Pujarnol (Porqueres) creà un censal per pagar-li la pintura d'unes figures del retaule major de la seva església parroquial. Francesc Donat Croses, possiblement el germà del pintor, rebia 20 lliures –d'un total de 100 que havia llegat en testament el mercader Francesc Moner– per haver daurat i pintat el retaule de Sant Antoni de Pàdua del convent de Sant Francesc de Girona. Igualment, el convent de Sant Josep de Girona pagava al pintor Francesc Arcis, el 1638, només 13 lliures i 10 sous de 150 lliures promeses –i de quatre quarteres de forment– per daurar el retaule de l'altar major.³ El 21 d'abril de 1640 Helena Serra, vídua de l'escultor de Girona Guillem Serra, reclamava les

de la Seu de Girona. Estudi documental i estilístic". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 32, 1993, p. 115-29. També disposem d'un extens buidatge documental realitzat per JUANOLA, Laura. "L'art del retaule a la diòcesi de Girona (1616-1640). Escultors, fusters, pintors i dauradors". Treball de Màster de Recerca dirigit per Joan Bosch, Universitat de Girona, 2009 (inèdit).

² En rebé dos altres del mateix import; el 2 de juliol de 1640 li pagava 20 lliures, i el dia 17 rebia d'Escura i del canonge Bernat Vives altres 40 lliures. Aquest mateix pintor, d'origen francès, nomenat pintor oficial de la ciutat de Girona, havia treballat a l'església de Cassà de Pelràs el 1617, fent-hi encàrrecs menors com ara pintar unes "verges". El 25 de febrer de 1620 capitulà el pintat i daurat del retaule major de Sant Feliu de Cartellà, del qual encara no li havien liquidat del tot el preu fet el 1625. El 17 de març de 1630 contractà el retaule de Sant Isidre de l'església parroquial de Blanes, consistent a pintar a l'oli –suposem que algun quadre– i daurar el retaule. El 17 d'abril de 1634 va signar una època de dos lliures i 10 sous barceloneses per haver pintat les armes per a les atxes amb motiu de l'enterrament de la gironina Maria Fernés i Meca, de la casa Fernés. JUANOLA 2009, p.16, 39, 46, 50 i 78 respectivament.

³ Francesc Arcis, pintor i fuster de Girona. El 3 de març de 1627 cedia a Paula Salvatella, vídua de Miquel Salvatella, el cobrament de la pintura del retaule del convent de Sant Francesc a canvi d'allotjament i menjar. Juntament amb l'escultor Joan Monlauró, firmaren una època el 4 de març de 1627 pels treballs en el retaule major de Franciac; aquest retaule, com és sabut, degué ser substituït dècades més tard pel de Pau Costa. El 23 d'agost de 1636 acceptà la cessió del salari del pintor Bernat Rius per pintar i daurar el retaule de l'església parroquial d'Anglès. JUANOLA 2009, p.77, on també s'hi consigna el retaule dels carmelites.

50 lliures que es devien al fuster Joan Janer per la realització del retaule major de l'església parroquial de Sant Vicenç de Besalú. Deia que s'havia signat, l'època o el contracte, davant del notari de Girona Pere Vinyoles el 29 de març de 1640; malauradament aquest volum no s'ha conservat. Sortosament, d'aquest retaule en conservem –i hem pogut identificar per primera vegada– una imatge del seu aspecte (**figura A.**)

El 2 de gener de 1640 el pare prior del convent dels germans carmelites descalços de Reus acudia a la ciutat de Girona per contractar els serveis de l'escultor i fuster gironí Joan Boris, per tal que elaborés “[...] un retaule de la alsada y en lo modo y forma està fabricat lo retaule del monestir de Sant Joseph de la present [ciutat] de Girona, fent las columnas més grosas y lo entaulament també més ample, com demana la arquitectura, y entregar-lo dit dia de vint de abril al Reverent Pare prior y convent de dit convent de Girona, y també prometo a mos gastos anar a asentar lo retaule en la dita vila de Reus fent portar aquell dit prior, y també si acàs per lo camí se sdevenia spalar-se alguna cosa de dit retaule lo prometo a mos gastos adobar aquell en dita vila de Reus, tinga emperò dit prior y convent de fer-me la vida a mi tots los dies y per dit effecte, y donar-me la gent necessària per assentar dit retaule”.⁴ El preu convingut van ser 180 lliures. El 6 de febrer de 1642 fra Rafel de l'Esperit Sant, religiós dels carmelites descalços de Girona i procurador del convent de Reus, li fa un pagament de 15 lliures.

Joan Boris és un dels artífexs que més treballa durant aquests anys.⁵ El 28 de març de 1640 signa un petit contracte per a un sagrari pels mateixos carmelites gironins: “En nom de nostre Sor. Deu Notre Amén. De y sobre las cosas baix scritas per y entre lo Rt. Pare Prior y convent dels Descalsos del orde de Sant Joseph de Girona, de una part, y Joan Boris, fuster de Girona, de part altres, és estada feta la capitulació següent: Primer és pactat que dit Joan Boris haje de donar com bé donar promet fet bé y degudament de así lo die de Sant Joan del mes de juny prop vinent un secrari de fusta de abre blanch per lo altar major de dita isglésia de Sant Josep, de alsada

⁴ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1640 (562), [1640, gener, 2], s.f. Aquest contracte és àmpliament tractat i transcrit per JUANOLA 2009, p. 59 (biografia).

⁵ SERNA, Èrika i SERRA, Joan. “Retaules i retaulistes de l'Alt Empordà (1650-1700)”. *Annals Institut Estudis Empordanesos*, núm. 30, 1997, p. 300; JUANOLA 2009, p.59; MOLI, Montserrat. “Sant Francesc. La catedral del pla de Girona y los retablos de Joan Boris y Rodrigo de Molina, Pau Costa, Onofre Boet, Josep Germà Y Joan Sentís (1641-1703)”. *XVIII-XIX curso de verano Priego de Córdoba-Jaén*, núm. XVIII, 2012-13, p. 355-392.

Figura A. Guillem Serra i Joan Jamer. Retaula major de l'església de St. Vicenç de Besalú. Fotografia: YDRAY-042463.

de nou palms y sinch de amplària ab deu columnes, sis baix y quatre alt, y ab vuyt figueres y en lo modo y forma de la trassa se li és donada, lo qual haje de fer aportar y asentar a sos gastos y assò promet ab las obligacions baix scritas y jurament. ítem és pactat y lo dit pare prior y convent convé

y promet pagar a dit Boris per las mans, fusta y demás cosas lo dia lo haurà asentat quoranta lliures barceloneses, y assò sots las obligacions baix scrites y jurament”.⁶

I encara, el 15 d'abril de 1640 rebé del notari públic gironí Onofre Caxàs per “fer y fabricar un retaula de bona fusta en la capella del Beato Salvador de Horta de la isglésia del monestir de Sanct Francesch de la present ciutat [de Girona], la qual capella està devant y al front de la capella del Sanctíssim Sacrament de dita isglésia de Sant Francesch, lo qual retaula té de fer y fabricar de la mateixa trassa y model·lo que està fet lo altar de dita capella del Sanctíssim Sacrament, excepto lo sacrari sinó que en lo mig de dit retaula ha de fer una pastera ab una figura de dit Beato Salvador de bulto de fusta, de la alsada y amplària que demanar la arquitectura, lo qual retaula ha de ésser de la alsada de dita capella y de la amplària dita arquitectura requer”.⁷ L'artista de Bordils es comprometia a tenir el retaule acabat el 15 de juliol següent i el preu convingut fou de 52 lliures. Ja el 20 de juny rebé diferents pagaments: 17 lliures 6 sous i 8 diners d'Onofre Caxàs i una mateixa quantitat per comprar els materials per a l'obra, que paguen Pere Vicenç Says i Rafel Call, botiguers de draps de llana i teles de Girona.

Onofre Caxàs devia morir molt poc després. La seva vídua, Anna Caxàs, pel coneixement que tenia de Joan Boris, o per la satisfacció de l'obra que li havia encomanat el seu marit, el 17 de maig de 1641 li encarregava “la manufactura de un retaulo xich” dins el mateix convent, “conforme de la manera la mostra eo trassa que ell dit me. Boris ja té en son poder, lo peu de la qual està sotascrita ab lletra y mà de Diego Puig, scrivent de Gerona, del nom de dita Srª Anna Caxàs, y aquell fet assentar-lo en lo puesto hont se ha de assentar, que és en lo pilar més prop y que mira a la porta de la sacristia del monestir de Sant Francesch de la present ciutat, en lo qual y ha una Nostra Senyora de bulto xicha dita de la Esclavitut, la qual ha de estar en dit retauló”.⁸ Boris es comprometia a fer el retaule per sant Joan (de juny) i pel (mòdic) preu de 12 lliures. Sembla ser, però, que el 21 de juliol el contracte

⁶ JUANOLA 2009, p. 59. Vegeu AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1640 (562) [1640, març, 28], s.f.

⁷ AHG, Notarials de Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1640 (498), [1640, abril, 15], s.f.

⁸ AHG, Notarials, Girona 5. Rafel Monràs, Llibre, 1640-41 (927), [1641, maig, 17], s.f. Donada a conèixer per DOMÈNECH, Gemma. *Els oficis de la construcció a Girona. 1419-1833. Ofici i confraria. Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors a Girona*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 2001, p. 136.

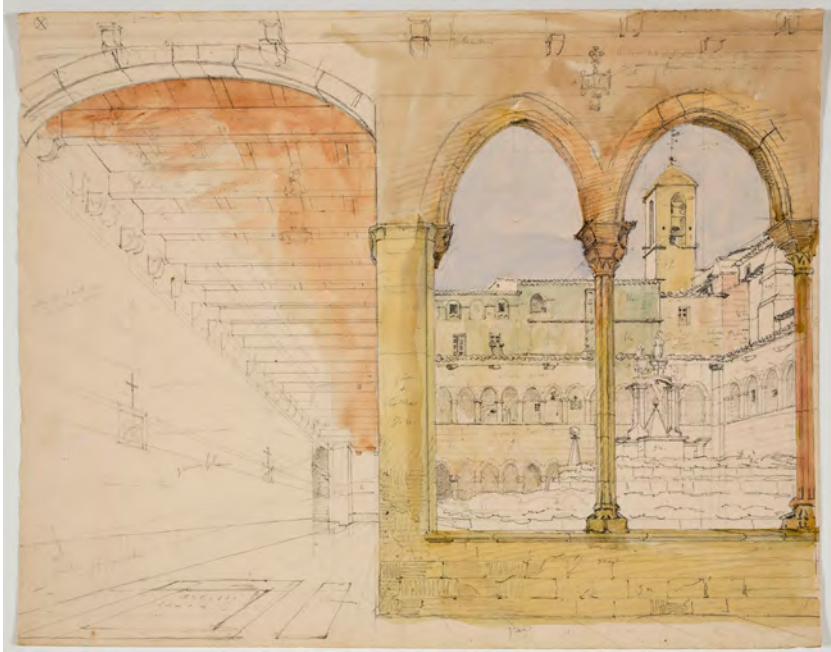

Figura 1. Adolphe Hedwige Delamare, *Claustre del claustre del convent de Sant Francesc de Girona*, 1826, Fotografia: MNAC.

va ser cancel·lat, sense que se'n conegui la causa, tot i que segurament devia obeir a la pèrdua d'interès en l'obra perquè se n'havia contractat una altra de més ambiciosa i costosa (figura 1).

Joan Boris no havia perdut el temps. El 6 de juny de 1641 n'havia contractat una altra amb el ciutadà honrat Ignasi Prats: “[...] un retaule de bona fusta en la capella de Sant Diego de la iglesia del monastir de Sant Francesc de dita present ciutat, la qual capella està devant y al enfront de la capella de Sant Bonaventura y als costat del presbiteri de baix del altar major de dita iglesia de Sant Francesch, lo qual retaule té de fer y fabricar de la mateixa trassa y model·lo que està feta la trassa que ara de present amostra a dit señor Prats de la alsada y amplària que demana la arquitectura, lo qual retaule ha de ésser de la alsada de dita capella de Sant Diego, y de la amplària que dita arquitectura y requer”. Boris es comprometia a tenir-la feta pel proper mes de novembre, pel preu de 100 lliures: la meitat d'entrada i l'altra meitat al final, un cop “acabada a tota perfecció y assentada y judicada per dos personas pràcticas en dita arquitectura que sie dita obra en dita capella de

Sant Diego”.⁹ L’1 de juliol Joan Boris reconeixia, en una època, el pagament d’unes primeres 25 lliures. Sabem que les escultures d’aquest retaule van ser daurades pel pintor Rodrigues Molines, que les hi havia contractat el mateix Ignasi Prats. Ignasi Prats rebia el permís per poder ser enterrat en aquesta capella el 17 de juny de 1641. Hi havia fet construir el retaule i les seves armes i traslladat les despulles dels seus avantpassats.

Acabat aquest gran retaule de Sant Dídac en va seguir un altre, contractat el 28 d’abril de 1642, també de grans dimensions. El canonge de la Seu, Francesc Pejoan, es posava en contacte amb Joan Boris –aquí definit com a “arquitecte”– per a:

“[...] fer ab tot degut efecte un retaulo tot de fusta de abre blanch per la capella del Gloriós Sant Bernat de la dita isglésia de la Seu de Girona, lo qual retaulo tinga y haje de tenir vint y quatre palms de ample y de alsada quaranta palms comptadors des del sòl o paviment de dita capella fins a la cúpula de dit retauló, ahont an de carregar las quatre columnes, lo qual retaulo haje de estar apenyat com ho demana la matexa capella y de tal manera ample que resten cuberts los cordons del costat de aquella lo cornisament qui ve demunt de las columnes, del qual retaulo tinga de cobrir y tapar los batarells ahont carregaran los archs de la capella, conforme demana lo art de architectura, y los remats dels costats de dalt haje de fer-los de la manera demana lo art de architectura, y lo lloch prenent lo lloch que podrà pendre conforme requer y demana lo dit art de architectura, y baix en lo pedrestal que carrega desobre lo altar haje de fer en lloch de las figuras assenyala la trassa unes targes rellevades y ben fetes, lo rostro de las quals targes isquen y que hagen de exir a tots los tres resals de dit retaula y que lo llum del quadro se ha de posar en dit retaulo tinga y haje de tenir catorse palms y mig de alsada y deu palms y un quart de ample, fent lo dit retaulo bo y rebedor ab tota perfecció segons la trassa de aquí feta, y que las columnas primeras hagen de tenir la alsada demana la obra, fent aquelles com lo demás de dit retaulo de fusta de abre blanch, sens tenir cor perquè ditas columnas nos pugan fendra ni fer amons ni altres effectes, lo qual retaulo hage de fer axí y de la manera deu fer un bon architector, y feta y asentada per dit Boris la dita obra pugada dit Sor. Canonge Pejoan visurar aquella per dos espers per las dos parts nomenadors y dit Boris haje de estar al que per dits spers serà

⁹ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1641 (506), [1641, juny, 6], s.f. Coneguda per JUANOLA 2009, p.59.

declarat. Lo qual retaulo promet dit Boris acabar y donar acabat a tot punt y assentar y posar aquell y axí bé fer aportar en dita capella los pedestals de pedra ahont se ha de assentar dit retaulo de si apertot lo die de Nadal del Senyor pròxim vinent”.¹⁰

El preu convingut van ser 155 lliures, a saber: una bestreta inicial de 85 lliures, i les restants 70 lliures just a l'acabament. Seguia, a continuació, un preu fet de 45 lliures que encarregava el mateix canonge Francesc Pejoan al picapedrer Francesc Cisterna referent a una base de pedra: “[...] uns pedestals de pedra per posar y assentar lo retaulo per la capella de Sant Bernat de la Seu de Girona, que lo die present Joan Boris li ha promès fer y fabricar, segons la obra requerirà y vol la trassa feta ab las armas de dit Sor. Canonge Pejoan que contenen un pi y sobre d'ell una creu de St. Joan, ab lo collerino ab uns rosas a la frisa y ab salada y plumas, tot brunyt”.¹¹ La capella en qüestió és l'actual del Sagrat Cor, antigament dedicada a Santa Marta i Sant Bernat, que acull les sepultures dels bisbes Pere de Rocabertí i Guillem de Vilamarí, i antigament havia acollit un retaule de Lluís Borrassà.

LA DÈCADA CENTRAL DE LA GUERRA: L'ENCÀRREC DE QUARANTA OBRES

L'any 1642 es contracten altres obres. La primera que coneixem és del 16 de juny de 1642, que signen els pabordes del ciri de Sant Sebastià –o del Jovent– de la capella de Nostra Senyora de la Pietat del Pont Major –els joves Dionís Simon, sastre, i el mestre de moles de molins, Antoni Casabosc–. Demanen al fuster de Girona Lluís Giralt “[...] fer-los y febricar un retaula de bona fusta de arbre blanch de Sant Sebastià en la capella de dita Nostra Senyora de Pietat de dit veynat del Pont Major, lo qual retaula té de fer y febricar de la mateixa trassa y model·lo que està feta la trassa que ara de present amostra dit mestre Giralt a dits pobordres de la alsada y amplària que demana la arquitectura, lo qual retaula ha de ésser de la alsada de la capella de Sant Sebastià y de la amplària que dita arquitectura demana y requer en

¹⁰ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1642 (570), [1642, abril, 28], s.f

¹¹ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1642 (570), [1642, abril, 28], s.f. Després d'aquestes obres, Joan Boris va signar contracte per esculpir, pintar i daurar el retaule del Priorat de Nostra Senyora de l'Om de Masarac. El 1665 feu el retaule de Sant Joan, Santa Llúcia i Sant Maecià de l'església de Sant Pere de Figueres i el 1667 el retaule de Sant Isidre de Llagostera, que acabaren els seus fills per causa de la seva mort. JUANOLA 2009, p.59.

lo qual retaula y hage de haver quatre pasteras, en lo mig de les quals tinga de estar la figura de Sant Sebastià, y en les altres restants tres pasteras tinga de estar las figuras de Nostra Senyora de la Concepció, Sant Roch y Sant Baldiri”.¹² Es proposa la data de finalització el 20 de gener, festivitat de sant Sebastià, amb un preu de 62 lliures i 10 sous, en diferents pagues: la primera i la segona d’11 lliures i 5 sous cadascuna, i les restants 40 per la tercera i última, diners que procedien d’un censal.

El 21 de setembre de 1642 l’abat de Sant Pere de Galligants contractava a l’escultor de Girona Francesc Oliver per a realitzar la pintura i dauradura del retaule per a l’altar –i capella– de Sant Benet del monestir de Santa Maria d’Amer: “[...] dit Oliver promet fer los pedestrals que assentan en terra, las molluras de dits y targe de las armas doradas, y acoloridas las armas ab los colors se acostuman de posar a ditas armas y la pedraria de dits pedestrals acolorits com a jaspe de Tortosa y brunyit y los fondos dorats. ítem és pactat y dit Oliver promet fer lo banch, las molluras dorades y las tarjar y empedrats y en los teulons en lo ...e una figura de Sant Sebastià se ha de pintar, y al del altre costat una Santa Margarida, y les la del mig una Història de Sant Benet”. Seguia el contracte indicant les parts d’or o daurades: columnes baixes, pastera, petxines i “jambes”, les figures de Sant Benet, Santa Basilisa i Nostra Senyora, les pilastres, la cornisa, el bancal sobre la cornisa, les motllures, les columnes més altes, la pastera, la petxina, polseres, floreros i cartel·les, combinat, en ocasions, amb blanc i esgrafiat. El frontispici amb “un jaspe serpentí vert”.¹³ El preu va ser de 200 lliures, amb tres pagues iguals, cada una de 66 lliures, 13 sous i 4 diners. Retaule que seria daurat, uns anys després, pel pintor Rodrigo Molina, amb la intervenció, de nou, de l’abat de Galligants, Gispert Amat¹⁴.

Aquest mateix any de 1642 es contracta, el 30 d’octubre, un retaule del Roser per a l’església parroquial de Sant Pere de Montfullà, i els pagesos Miquel May i Llorenç Masjoan, com a obrers religiós i laics, contracten a l’escultor de Torroella de Montgrí Salvador Maruny, el qual “hage de fer ab tot degut efecte un retaule de Nostra Senyora del Roser de fusta de albre blanch per la capella de Nostra Senyora de dita isglésia, lo qual retaule tinga

¹² AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1642 (507), [1642, juny, 16], s.f.

¹³ AHG, Notarials, Girona 6, Miquel Mascort, Manual, 1642 (744), [1642, setembre, 21], s.f.

¹⁴ SOLÀ, Xavier. *El Monestir de Santa Maria d’Amer a l’època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2021, vol. II, p. 636. Segurament és el mateix pintor, d’origen portuguès?, Rodríguez Molines abans citat.

y aje de tanir la alsada de vint y hu a vint y dos palms, y la amplària de dita capella, lo qual retaule haie de estar apanyat com ho demana la matexa capella, y en lo modo y forma de la trassa se li ha donada, y segons ho deu fer un bon architector, lo qual retaule promet dit Maruny acabar y donar acabat a tot punt del dia present a un any”.¹⁵ L'escultor es comprometia a transportar-lo a la ciutat de Girona personalment, cobrint totes les despeses del desplaçament, i fins a Montfullà se n'encarregarien els obrers. El preu convingut eren 60 lliures, repartides en tres parts iguals. El retaule fou completat amb la dauradura del seu tabernacle, segons un altre contracte del 30 de gener de 1646. Enlloc s'especifica l'existència d'aquest moble, si ja estava inclòs en el contracte anterior o si va estar-hi posteriorment. Miquel May, en nom de l'obreria, contractà al pintor de Girona Narcís Pujades per “haver dorat ab tot degut effecte un tabarnacle de Nostre Senyora del Roser de dita isglésia, exceptats los plans que miran en alt, los quals hagen de ésser de color y lo demás de dit tabernacle hage de ésser dorat per las mans de la qual obra”.¹⁶ El preu de l'or –i la plata– que havia de fer servir Pujades eren 30 lliures, a repartir en tres pagues iguals.

Els únics contractes de 1643 corresponen a diferents obres de la torre Güell –o Güella–, situada a Palau Sacosta, propietat del batlle i ciutadà honorat de Girona i Barcelona Joan Pau Perpinyà, dins un pla de remodelació i ampliació de l'edifici endegat pel seu nou propietari. El primer contracte té lloc el 17 de maig, quan se signa una capitulació que diu:

“[...] mestre Joan Boris convé y promet a dit sr. Joan Pau Perpinyà de fer y fabricar-li un sostre en la entrada del cos nou de la casa o torra que dit sr. Joan Pau Perpinyà té y posseheix en lo veynat de Palau çacosta, parròchia de Sant Feliu de Gerona, nomenada la Torra Güella, de cayrats passats per axa y llistó per junt ensostrat de fulla de la fusta se li ordenerà, dexant badiu per assentar la escala que pujan en dit sostre de la entrada estant. ítem és pactat e lo dit mestre Joan Boris promet fer en la entrada y per lo portal principal de dita torra una porta de la grandària se farà dit portal, encàs que se alse més del que vuy està y dita porta hage de ser ab dos trossos, farramenta de Gerona, y ben acabada e amés de les susditas cosas tingué de fer en dita entrada quatre portas a modo de portas de cambra de nou a deu palms de alsada y de sinc a sis palms de ampla ab la farramenta de Gerona, e axí

¹⁵ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1642 (570), [1642, octubre, 30], s.f.

¹⁶ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1646 (597), [1646, gener, 30], s.f.

mateix la porta de la capella de dotze a tretze palms de alsada y vuyt a nou de amplària, axí mateix ab ferrament de Gerona y guarnició de llistó obrat de dafora ab dos trossos. ítem és pactat e dit mestre Joan Boris promet a dit sr. Perpinyà de fer y fabricar-li un altre sostra de albre blanch, obrat, fet y assentat de la mateixa manera que està lo sostre de la sala o quadra que mira a la plassa de la casa que habita dit Perpinyà, que és en la plassa de les Cols, lo qual sostre té de donar y estar en dret de la bancalada de las dos finestras que són assentadas al mig de la paret de la dita obra nova, en lo qual sostre y ha de haver un ambant per poder dividir la estància per haver-hi dos cambras, y per tot lo rodador de ditas cambras ha de ésser la cornissa, e axí bé dos finestras cantoneras ab farramenta de Gerona y boxellada a tota perfecció y aquellas tinguen de ésser trancadas y axí bé los finestrons y també las dos finestras del mig, la una de les quals al costat de la altra ab todas les portas y finestrons trancats ab farramenta de Gerona, e axí mateix haja de fer y fabricar-li quatre portas per los dos portals de pedra picada que estan a la obra nova y dos per las dos portas dels anbants de las cambras del primer sostre, fetas com las de la sala gran que passa en las estàncies del masover. ítem és pactat e lo dit mestre Joan Boris convé y promet a dit sr. Perpinyà axí bé fer y fabricar-li altre sostra de sobre la estància, que ha de ésser la bóveda en dit cos nou que té la mitat de dit cos, ço és, de cayrats y fulla de pi o poll enllistonat per junta tot llis”.¹⁷ El preu final eren 70 lliures, a repartir de la següent manera: 27 lliures i 10 sous que li devia Joan Boris “per robes” a la botiga de Josep Güell, i les restants 42 lliures i 10 sous en diferents pagues de 10 lliures. L’última paga es lliurarà “acabada [l’obra] a tota perfecció dita feyna y rebuda aquella dit sr. Perpinyà prometent dit Boris que dita obra serà bona y rebadora a tota perfecció y que non llevarà mà ni sos fadrins de dita feyna afins que sia del tot acabada y fent al contrari puga dit sr. Perpinyà fer-la fer a gastos de dit Boris al manco se podrà trobar”.

No descartem que hi intervinguessin alguns picapedrers o mestres de cases en les obres, ja que apareixen com a testimonis de l’acta notarial el mestre de cases Francesc Barbosa i el picapedrer Pere Cisterna. El 20 de juliol seguia un altre contracte entre els mateixos Perpinyà i Boris: “[...] es pactat avingut y concordat e lo dit mestre Joan Boris convé y promet a dit sr. Joan Pau Perpinyà convé y promet a dit sr. Joan Pau Perpinyà de fer y fabricar-li un retaulet xich de albre blanch per la capella de la Torra Güella del veynat de

¹⁷ AHG, Notarials, Girona 9, Llibre, Pere Casadevall, 1643 (517bis), [1643, maig, 17], s.f.

Palau çacosta que és de dit sr. Perpinyà, lo qual retaulet té de fer y fabricar de la mateixa trassa y model-lo que està fet lo retaulet de Santa Anna de la isglésia de Sant Francesch de la present ciutat, exceptat la pastera y figura, en lo qual lloch y ha de haver un tauló llis per a poder-se pintar, lo qual retaulet ha de ésser de la alsada de nou palms y de amplària de sis palms fermes”.¹⁸ En cap cas s’especificava, potser perquè no li calia, l’advocació al qual anava dedicat el retaule. El termini acabava per la festa de la Mare de Déu de setembre, pel preu de 18 lliures procedents del “descàrrech” de 35 lliures del valor de l’elaboració dels dos sostres abans esmentats. Aquesta obra de retaulística ha d’estar relacionada, forçosament, amb el contracte que el 7 de juny de 1652 signa Joan Pau Perpinyà amb el pintor Pere Vilanova, fill i net de pintors originaris d’Olot, pel preu de 270 lliures, a pagar en dues parts: 100 lliures d’entrada, i 70 lliures en dos mesos¹⁹:

“De y sobre las cosas baix scritas per y entre lo magch. Joan Pau Perpinyà, ciutedà honrat de Barcelona y Gerona, en Gerona populat, de una part, y Pere Vilanova, pintor de Gerona, en part altra, és estada , firmada y llohada la capitulació y concòrdia baix scrita y següent: Primerament és pactat. E lo dit Pere Vilanova convé y promet a dit Sr. Perpinyà que dos dies antes de la festa de Nostra Senyora del mes de setembre, que és vuyt de dit mes, tindrà fet y daurat un tabernacle de fusta y la ymatge de Nostra Senyora de Loreto y uns àngels que són llevadissos en dit tabernacle y los demás aparatos y guarniments de dit tabernacle, prometent lo stufan dita figura de Nostra Senyora y los dits àngels, todas las figuras dels àngels de las cartillas, bé y decentment, com de semblant és acostumat. E si per cas durant per dita diada no pot ser acabat per causa de malaltia o altrament promet que aquell farà deguia y treballar per altre oficial a gastos y despeses”.²⁰

¹⁸ AHG, Notarials, Girona 9, Llibre, Pere Casadevall, 1643 (517bis), [1643, juliol, 20], s.f.

¹⁹ Era net de Pere Antoni Vilanova i fill de Jaume Antoni Vilanova. El seu pare té consignades una llarga llista d’obres, com el retaule major de Sant Cristòfol les Fonts, el del Roser d’Argelaguer, el de Sant Marc de Crespià, del Roser de la Pinya i un llarg etcètera d’obres. Del seu pare se’n coneix el retaule de Sant Sebastià i Sant Roc i dels sants Joan de Sant Joan les Fonts, el de la Mare de Déu de Molló o l’altar major de Santa Maria de Batet. De Pere Vilanova se’n sap el retaule de Nostra Senyora del Roser de l’església parroquial de Sant Iscle i Santa Victòria de Colltort o la pintura, amb el seu pare, del major del Carme d’Olot, fabricat per Domènec Casamira el 1623. A Begudà hi realitzà el major de l’església de Santa Eulàlia i el del Roser, tots dos el 1630. Les dades dels Vilanova a SALA, Carme. *L’art religiós a la comarca de la Garrotxa (s. XV a XVII)*. Olot, 1987, p. 64-85, recollides i ampliades per JUANOLA 2009, p. 88-91.

²⁰ AHG, Notarials, Girona 9, Llibre, Pere Casadevall, 1652 (557), [1652, juny, 7], s.f.

Però sabem que, al llarg de 1643, hi va haver l'elaboració d'altres obres, de les que coneixem només algunes dades indicatives que eren de petites dimensions i poc valor. El pintor de Girona Rodrigo Molina rebia el 12 de setembre 6 lliures –d'un total de 25 lliures– “de un retaulo” del botiguer de Figueres Jaume Mir Pujades, diners que procedien de l'arrendament dels terços del mas Jafre de la parròquia d'Armadàs. L'escultor Lluís Giralt pagava, el 23 de setembre, 15 lliures 17 sous al serrador de Girona per unes “sortis de fusta”, material que empraria per a les seves obres d'escultura i retaulística.

L'1 de maig de 1644 se signa un contracte important amb el pintor vitraller barceloní Jeroni Galí per a la realització de la gran rosassa de la nova façana de l'església de Sant Feliu de Girona sota aquestes condicions:

“En Nom de Nostre Señor Deu sie amén. De y sobre lo fer y assentar la O o claraboya ab vidres que és en la portalada del enfront de la isglésia col·legiada y secular de Sant Feliu de Gerona per y entre lo magch. y hunorables Narcís Frigola, dr. en dret, obrer major, Joan Matau, brodador, obre mitjà, Pere Sala, calssater del Pont Major, obrer ters y Esteve Pol y Fuzer, pagès del pla, obrer quart de dita isglésia, de una part y Herònim Galí, pintor de vidrieres, ciutadà de Barcelona, de part altres, és estada feta, fermada, llohada y jurada la capitulació y concòrdia ab los pactes baix escrits y presents: Primerament és pactat, avingut y concordat e lo dit Hierònym Galí convé y promet a dits obrers y als llurs successors en dita obra de fer y fabricar dita O ho claravoya o vidriera de vidre colorit, segons la trassa y model·lo que se li ha lliurat en la qual trassa se ha de pintar en lo mig de dit O la figura de Nostra Senyora ab lo ninyo Jesús als brassos y al costat de dita figura, a la mà dreta St. Feliu, patró de dita Isglésia, y a l'altre part Sant Narsís, patró nostres, y demunt lo cap de Nostra Senyora dos àngels que tingan una corona en les mans demunt de dit cap de Nostra Senyora, y lo demás del modo, forma y manera que està continuat ab dita trassa. Ítem és pactat e los dits obrers per la manufactura, vidres y altres gastos de aportar y assentar dita vidriera convenen y prometen donar y pagar a dit Hierònym Galí tres centas sexanta sinc lliures en esta forma, ço és, cent lliures de present ab moneda de plata, posades en Barcelona en mans del pare mestra fra Pere Estaper del orde de Sant Francisco de Paula, les quals dit Pare Estaper les té de lliurar a ell dit Galí, principiant dita vidriera, cent lliures quant tindrà feta la mitat de dita vidriera y les restant cent sexanta sinc lliures acabada y assentada que sie dita vidriera, y ultra prometen dits obrers donar-li tota la ferramenta y retxat y demás cosas se hauran manester per assentar dita vidriera exceptat lo plom, estany y vidries que hajen dites coses ésser a

càrrech de dit Galí. ítem és pactat e lo dit Hierònym Galí convé y promet a dits obrers de tenir apunt y assentada dita vidriera del die present a un any immediadament següent a sos gastos y despesas, y de la manera y forma que de sobre està dit”.²¹

El 10 de setembre de 1645 es reuneix de nou l’obreria parroquial de Sant Feliu per determinar l’estat de l’obra de la vidriera, que ja està enllestida i assentada i pendent de visura. Els obrers majors són el ciutadà honorat Ignasi Prats, l’apotecari Francesc Canovas Tassi, el pagès de Sant Daniel Pere Prats Preses, i els següents parroquians: el calderer Jaume Canosa, el botiguer de teles Jaume Carreras, el pagès de Vilaroja Narcís Carreres, el corder Rafel Roca, el sastre Rafel Roca, el sastre Miquel Finestres, l’oller Pere Comes, el taverner Bernat Prats, el fuster Francesc Granollers, el sastre Francesc Pasqual, el sastre Jeroni Rovira, l’argenter Jaume Mitjà, el mestre de cases Joan Bartret, el fuster Salvi Ribes, el prevere Narcís Frigola, el notari Antoni Moliner, el botiguer de teles Pere Font, el corder menor Damià Roca, el corredor d’orella Miquel Vilar, el llibreter Esteve Coromines, el baster Joan Ferran, el causadístic Bernat Famada, el botiguer Rafel Vidal, el calciner Jaume Gou, els pagesos de Montjuïc Narcís Coll i Baudili Simon, el pagès del pla de Girona Jacint Capeller, el mercader Josep Font Llorens, el botiguer de teles Josep Parareda i l’argenter Pere Joan Ardèvol. Es reuneixen a la casa de l’obrer Ignasi Prats per discutir un assumpte important:

“Magchs. Sors. ab acte té rebut en poder de Pere Casadevall, nottari públich de Gerona devall scrit, lo primer de maig mil sis cent coranta quatre, se ha fet y firmat la dita iglésia de Sant Feliu la O ho claraboya o vidriera que és en la partalada del enfront de dita iglésia per y entre lo Magch. y honorables Narcís Frigola, dr. en drets, a les hores obrer major, Joan Matau, brodador, obrer mitjà, Pere Sala, calsater del Pont Major, obrer ters, y Esteve Pol y Fuzer, pagès del Pla, obrer, quant de dita iglésia de una part, y Gerònim Galí, pintor de Vidrieres, ciutadà de Barcelona, de part altre, la qual claraboya o vidriera està lo die present assentada, y per a vèurer y regonèxer aquella si està conforme la trassa que a les hores dit Galí amostrà. Perçò, se ha deslberat que per dit effecte se fes commissió als quatre obrers del corrent any de dita

²¹ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1644 (540), [1644, maig, 1], s.f. Sobre Jeroni Galí se’n tenen molt poques dades. Vegeu CAÑELLAS, Sílvia. “Les vidrieres de la catedral de Barcelona entre 1560 i 1679”. *Seu Vella: anuari d’història i cultura*, núm. 2, 2000, p. 95-96. Agraïm a la doctora Cañellas la informació sobre Galí.

paròchia o a la major part d'ells assoles de poder elegir y nomenar quatre persona expertas en la visura de dita claraboya, y vist y regonegut per ellas dita claraboya se effectuarà tot lo que ab dita capitulació està contengut y per dit effecte se fasse syndicat en nom de dit obra per a manllevar a censal qualsevol quantitat de diner per acabar de pagar la manufactura de dita O ho claraboya a dit Galí"; els obrers van dir en veu alta "que estan y perseveran en lo perdit Sr. obrers Prat proposat".²²

Entre 1644 i 1646 les obreries parroquials i, al seu costat, les pabordies, administracions i confraries, rurals i urbanes, prenen la iniciativa a l'hora d'emprendre l'embelliment de les seves esglésies o capelles. Així ho podem anar resseguint a mesura que es van succeint els contractes. El 18 d'octubre de 1644 se signava la capitulació entre els administradors del ciri de Sant Isidre de la parròquia de Sant Esteve de Bordils –els pagesos Miquel Pujades i Rafel Homs– i el pintor de Girona Narcís Pujades,²³ que es comprometé a "pintar y dorarà ab tot degut effecte un retaule de Sant Isidro". El termini convingut acabava per la festa de la Pasqua de Resurrecció, amb un preu de 65 lliures a pagar en tres parts, i s'acabava acordant "que en cas que quant los dits administradors se'n aportaran pintat y dorat lo dit retaule en la isglésia de dit lloch de Bordils per lo camí se gastava ho trancava alguna pesa del dit retaule, que lo dit Narcís Pujadas promet tornar-la adobar a sos gastos".²⁴ Seguia la fabricació d'un altre retaule l'1 de gener de 1645, contractat entre diferents artesans: el pintor de Figueres Miquel Peirach (Payrachs), per una banda, el fuster Joan Janer i l'escultor Felip Enric de Girona, per l'altra:²⁵ "[...] los dits Joan Janer y Felip Henric ab tenor del present convenen y prometen a dit Miquel Peyrachs que de assí a la festa de Pasqua de Resurrecció del

²² AHG, Notarials, Girona 9, Llibre, Pere Casadevall, 1645 (526), [1645, setembre, 10], s.f.

²³ Narcís Pujades era pintor i fuster, natural de Girona. El 1637 havia contractat la dauradura del retaule de Sant Josep dels Carmelites Descalços de Girona amb Francesc Arcis. Desconeixem si tenia alguna relació de parentesc amb el destacat arquitecte i escultor Joan Pujades.

²⁴ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1644 (588), [1644, octubre, 14], s.f.

²⁵ Juntament amb Onofre Fuster, Felip Enric fou un dels escultors més actius dels primers anys del segle XVII a Girona. Vegeu SANTAMARIA 1989, p. 343-349; SALA 1987, p. 77 i 139; DOMÈNECH 2001, p. 157; JUANOLA, 2009, p. 61-62. El taller dels Payrachs, oriünds de Barcelona i instal·lats a Figueres, també va ser un dels més actius dels primers anys del segle XVII. Vegeu SERNA, Èrika i SERRA, Joan. "Aproximació a l'estudi d'alguns retaules alt empordanesos (1620-1650)". *Annals Institut Estudis Empordanesos*, 32, 1999, p. 265-299 (p. 268-270); SERNA, Èrika i SERRA, Joan. "Documents per a la història de l'art alt empordanès (1594-1618)". *Annals Institut Estudis Empordanesos*, 33, 2000, p. 198-199, 232-233 i 227-228.

Señor pròxim vinent faran y fabricaran y fet y fabricat tindran un retaule de fusta de arbre blanc, excepto lo tauló del mig, ab mijas columnas de vint y tres palms de alsada desde la pedra del altar fins alt y amplària catorze palms compresas las polseras segons lo model·lo o trassa que se ha donada ab sotascrita del notari baix escrit, lo qual retaule prometen a llurs propis gastos aportar y assentar en la capella de Sant Llúcia de la iglésia parrochial de dita vila de Figueres, rebut primer que sie per dit Peyrachs en la present ciutat de Gerona”.²⁶ El preu convingut per Janer i Enric és de 50 lliures, de les quals reben immediatament un primer pagament de 15 lliures –del qual signen una època.

En una data imprecisa –el primer semestre de 1645–, l’obreria de Sant Feliu de Domeny (Paret Rufí), formada pel rector Joan Castanyer i els pagesos Pere Oliver i Miquel Prats, contractaven al fuster gironí Lluís Giralt la fàbrica del retaule major de l’església parroquial. No coneixem el contracte, però sí la realització efectiva i les diferents pagues que va anar rebent d’un preu total de 320 lliures: el 30 de juliol rebia 110 lliures i 19 sous, el 12 de maig de 1646 es feien dues pagues, una de 85 lliures i 10 sous –“del retaule maior de dita isglésia y demás feyna en dita isglésia de Domeny conforme lo pactat”– i l’altra de 23 lliures i 11 sous, i encara el 16 de novembre de 1647 rebia un últim pagament de 6 lliures, al mateix moment que nomenava procurador a un company seu, el fuster Pau Mercer, per tal que recuperés els diners que faltaven per pagar per part de l’esmentada obreria.

La confraria de la Puríssima Sang de Crist del convent de la Mare de Déu del Carme es reuní el 4 d’agost de 1645. Els seus administradors, Miquel Grilló –que era el clavari–, Josep Comelles, Miquel Garriga i Pere Comes donaven permís al botiguer de teles Joan Josep Vilandra, Benet Bonmatí, Joan Ribes, el teixidor de lli Joan Costa, el teixidor de llana Pere Pagès i al clavari Julià Saurí, tots ells preposits de la devoció a la Mare de Déu dels Desemparats, una administració –més que no pas confraria encara– “*noviter erecta et instituta*” en el lloc de la capella dita de Sant Rafel amb dues portes d’entrada, una per la capella de la Sang i l’altra per la part del claustre, per tal de poder construir –o reconstruir– una capella, traslladar-hi el seu retaule i ornaments a la part de la capella de la Sang. Per tant, l’obra principal era clausurar la porta que donava a la capella de la Sang. Els confreres-administradors de la confraria de la Sang de Jesús, l’adroguer Antoni Aldrich, el paraire Bartomeu Riera, el

²⁶ AHG, Notarials, Girona 3, Joan Fontdevila, *Manuale Quartum*, 1645 (619bis), [1645, gener, 1], s.f.

corder Damià Roca i l'escultor Joan Baptista Illas, discutien el 1652 sobre les seves processons i el crucifix que treien.²⁷ La imatge del Sant Crist que presidia el retaule, fotografiat en més d'una ocasió abans de la guerra, podria ser el mateix de la discussió (figura 2).

Segurament una de les obres més emblemàtiques d'aquests anys, pel seu simbolisme històric, és el retaule major de l'església parroquial de Sant Martí de Riudarenes. Després d'haver-se cremat i destruït l'església el maig de 1640 a mans dels terços hispànics, es va reconstruir l'edifici amb celeritat, i també s'encarreguen algunes peces d'orfebreria. No coneixem el contracte –que s'esmenta escripturat el 15 de desembre de 1645–, però sí algun dels seus pagaments durant la primavera de 1642. El 18 d'abril els obrers d'aquesta parròquia –Agustí Sala, Narcís Madrenchs i Joan Prats– pagaven a Joan Baptista Illas unes primeres 30 lliures. El preu total són 400 lliures: 200 lliures que assumiria l'obreria, i unes altres 200 lliures que pagaria el canonge i ardiaca de Besalú Francesc Pejoan.

El convent de Sant Francesc de Girona continua acaparant els grans encàrrecs, gairebé a un ritme d'un retaule per any. El 2 de juny de 1646 el noble Francesc de Cruïlles i Sitjar contractà els serveis del mestre fuster Joan Cisterna per a “la manufactura del rataula de la capella de Sant Martí de la iglésia del monestir de Sant Francesch de la present ciutat” de Girona.²⁸ Cisterna es comprometia a fabricar un retaule “de fusta bona y seca, de la manera y model·lo y trassa del altar de la capella de Sant Steve, construïda sota lo orga de la iglésia de la Seu de Gerona, de alsada de vint y quatre palms [entenent de la mesa o ara del altar en amunt], y de amplària de quinze palms, conforme està la trassa de dit rataula de fusta de dit sant o tenen de ditasen”. El senyor Cruïlles es comprometia a lliurar-li “la fusta serà menester per dit rataula, y per en assò dit sr. don Francisco hage de posar un fuster pràctic en estas cosas per sa part elegidor y dit mestre Joan Cisterna ne hage de posar un altre també elegidor per sa part, y totes dites dos parts hagen de estar en lo que dits dos fusters elegidors diran aserca de dita fusta per la dita fàbrica de dit rataula”.²⁹ El preu convingut

²⁷ A la nova capella s'hi acabaria construint anys més tard el sumptuós retaule de l'escultor ripollès Agustí Sala. Vegeu DORICO, Carles. “Aproximació a l'obra de l'escultor ripollès Agustí Sala (v. 1694-1744)”. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 2007-2008, p. 83-114.

²⁸ Joan Cisterna fou un mestre de la pedra. En alguns documents apareix com a picapedrer i en altres com a escultor. DOMÈNECH 2001, p. 249-250.

²⁹ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, Llibre, 1646 (943), [1646, juny, 2], s.f.

Figura 2. *Crist de l'arxiconfraria de la Passió i Mort* (església del convent del Carme de Girona), Fotografia: MAC-Girona.

és de 120 lliures –amb una paga inicial de 52 lliures i 10 sous, i la resta un cop s'hagués lliurat el retaule–, i el termini de fabricació i col·locació del retaule és el Nadal de 1647.

El següent encàrrec al convent té lloc el 20 d'octubre de 1647. El signa el sabater Andreu Sala, que és procurador de la senyora Isabel Margarit, muller de Joaquim Margarit i de Reguer, i l'escultor Joan Baptista Illas “[...] en fer y construir un retaulo per la capella de Nostra Senyora dels Àngels del convent de Sant Francesc, conforme y del modo està la trassa firmada per dit Andreu Sala y de la Sr^a dona Maria Tarré y çarriera y lo Magch Sr. Rafel Vivet, en drets dr. de la present ciutat, lo qual haja de tenir fet y acabat y assentat en dita capella per desí lo die últim del mes de juliol pròxim vinent llargament”.³⁰ S'especificaven alguns detalls de les escultures que s'hi havia de col·locar: “[...] es pactat y dit Joan Batista Illas se obliga en fer y construir en dit retaulo tres imatges de relleu que han de estar posadas a la pastera de dalt servada proporció de dit retaula, les quals tenen de ésser una de la figura de Santa Eulària, altre de Santa Isabel y altre de Santa Madrona, llargament com baix se conté”. El preu convingut eren 250 lliures, a pagar en tres moments. L'endemà mateix del contracte –el 21 d'octubre– l'escultor rebia unes primeres 100 lliures, i els altres pagaments segons les èpoques conservades: el 19 de febrer de 1648 eren 100 lliures, i el 4 de juliol se li pagaven les altres 50 lliures.

Acabada aquesta obra, el mateix Illas, un escultor fins a la data pràcticament desconegut, rebia un segon contracte per un altre retaule al mateix convent. El 6 de gener de 1649 la senyora Maria Tarré i çarriera, vídua del senyor Joan Baptista Tarré i d'Icart, li encarregava “un retaula en lo dit altar de las Onse Mil Verges, segons la trassa y model·lo per dit mestre Joan Baptista Yllas fet y entregat a dita S^a. dona Maria, loa qual model·lo o trassa és firmada y sota escrita de mà de dita Sr^a dona Maria Terrés, y promet que dit retaula serà acabat vuyt dies antes de St^a Úrsula, qui ve a un any, atès emperò que haja dit m^o. Yllas en lloch del remato ters un simbori”.³¹ El preu total era de 270 lliures, a repartir de la següent manera: 100 lliures inicials –per les festes de Nadal–, 70 lliures quan estigui el retaule a mig fer, i les restants 100 lliures quan el retaule estigui acabat i assentat.

Joan Baptista Illas signava un tercer contracte, gairebé seguit a l'anterior, el 10 de novembre de 1650. El sagristà major i canonge de la Seu, Andreu çanou li va encarregar el preu fet del retaule dedicat a la Mare de Déu del Roser, antiga capella de Santa Margarida, construïda al costat de la

³⁰ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, Llibre, 1647 (945), [1647, octubre, 20], s.f.

³¹ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1649 (547), [1649, gener, 6], s.f.

dels Quatre Sants Màrtirs, rere l'altar major, que havia d'estar llest per a la diada de Sant Joan pròxima. Illas es comprometia a fer, acabar i “assentarà lo retaulo que té ja comensat de Nostra Senyora del Roser per posar y assentar en dita capella bo y rebedor a coneguda dels Srs. comissaris que lo molt Il·lustre Capítol de dita isglésia per dit effecte anomenarà y elegirà segons lo model·lo y traça que ha fet de dit retaulo, ab la figura e imatge de Nostra Señora del Roser de bulto, ben acabada y perfeccionada en lo mitg de dit retaulo y ab sis columnas, ço és, tres de cada part de les quals una de cada part ha de ésser feta a la solomónica”.³² Illas es comprometia a “fer y sculpir en dit retaulo de cada part en una de ditas columnas ab las armas e insígnies de dit senyor sacristà çanou”. çanou li feu esculpir una sèrie d'escultures segons els beneficis que a la capella estaven instituïts: “sis figuras o imatges de bulto de las sanctas verges següents, ço és, de Sancta Christina, de Sancta Catharina, de Sancta Bàrbara, de Sancta Ignès, de Sancta Margarida, posades cada una en sa pastera”. çanou va fer remoure i canviar de lloc els bancs –“tocar o llavar dels sconts que són en dita capella”–, que molestessin l'assentament del retaule, reparar aquells que estiguessin fets malbé, i “posar sobre la peana de dit altar la fusta que serà menester per acentar bé dit retaulo”. El preu convingut van ser 600 lliures, que repartiria de la següent manera: 200 lliures comptants, altres 300 que ja havia rebut, i les darreres 100 lliures correspondrien a les sis escultures de les santes. Hi afegia 25 lliures per “strenes y albrícias”, quan el retaule es donés per acabat. Illas signava una primera àpoca de 50 lliures a 10 de novembre.

Andreu çanou completava la decoració de la capella del Roser amb el contracte, pocs dies després de l'anterior, a 30 de novembre, de la seva tomba monumental o mausoleu. Va encarregar als picapedrers i mestres de cases Pere Fullada i a Marçal Salips, els quals “faran y fabricaran una sepultura o carner dins la capella de N. S^a del Roser en la isglésia de la Seu de Girona, detràs lo altar major a mà dreta u al costat de la capella dels Sancts Quatre Màrtirs”.³³ La sepultura havia de ser “de forma quadrada y que tinga a tots quatre cayres dotse palms de àmbit, y axí bé dotse palms de alçària des de o sol fins a la volta o bòveda”. Els donava permís per enfonsar i cavar, fins a roca o penya si era necessari, per assentar els fonaments de la tomba.

³² AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1650 (473), [1650, novembre, 10], s.f.

³³ AHG, Notarials, Girona 10, Pere Garriga, Llibre, 1650 (473), [1650, novembre, 30], s.f.

Havia de tenir la forma següent: “fet lo fosso que serà menester en pedra an lo sòl ab pedras o llambordas iguals y proporcionadament y faran a tot quatre cayres una paret ab son fonament necessari per dita obra de pedra picada o carreus, ayxí bé faran la volta o bòveda y lo paviment o sòl de sobre axí mateix de pedra picada o carreus, y al mig de la sapultura dexaran una ubertura per hont se pugue obrir y tancar dita sepultura quant en ella se haje de sapultar algun cadàver, y per clòurer dita ubertura prometen fer tres pedres ques encaxen y junten com se deu ab dita ubertura ab sos entorns en una de las quals llosas après prometen gravar y esculpir ses armes e insígnies de dit sr. sacristà çanou, y en l’altre lo lletrero, y la del mig llista per tancar y ubrir dita sepultura”. A l’interior de la sepultura hi anava “en un costat de aquella una caixa de pedra picada, tota de una pessa, dins la qual puga caber un cadàver posat dins de una caixa de fusta ab son cuberor de pedra, axí mateix picada y de sobre dita casa fer un arquet de pedra picada”. Una tomba que serviria per enterrar molts membres de la família çanou i altres canonges fins al segle XVIII.³⁴ Fullada i Salips estaven obligats a fer “los pedestrals del peu del altar de dita capella de pedra blava brunyida ab las armas e insígnies de dit sr. sacristà çanou ab son hornament conforme serà menester per assentar lo retaule que dit sr. sacristà de nou fa fer en dita capella”. Per últim, çanou “entén posar dos quadros en dita capella, ço es, un en cada costat. Perçò, los dits Fullada y Salips hajan de fer axí com fer prometen a cada part de dita capella a hont se hauran de posar dits quadros en la paret de aquella los forats que seran menester per posar unas cortinas y serretas per fer lluminària en dita capella”. Els quadres d’aquesta capella correspondrien als que va demanar col·locar al Capítol, un de Sant Jacint i l’altre de Sant Antoni de Pàdua.³⁵ çanou es comprometia a pagar-los-hi 500 lliures, a saber: 100 lliures per la festa de Nadal, altres 100 per Carnestoltes, altres 100 per Pasqua de Resurrecció, altres 100 per la festa de l’Esperit Sant i les darreres 100 “en ésser feta y acabada dita obra a tot punt”. El prevere Jaume Molina, mestre de cant i organista de la Seu, i l’escultor Joan Baptista Illas, signaven com a testimonis del contracte.

³⁴ MARQUÈS, Josep M. *Inscripcions i sepultures de la catedral de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 2009, p. 185.

³⁵ MIRALPEIX, Francesc. “Obispos y canónigos en la Girona de los siglos XVII y XVIII. Promoción artística y coleccionismo”. Dins: LUGAND, J. (dir.). *Circulations artistiques dans la Couronne d’Aragon: le rôle des Chapitres cathédraux (XVIÈ-XVIIIÈ siècles)*. Perpinyà: Presses Universitaire de Perpignan, 2014, p. 167-184, p. 177.

Malauradament, d'aquest gran conjunt de la capella del Roser no se'n conserva cap altre vestigi més que els dos grans quadres, atès que el retaule és un dels que es cremaren durant la Guerra Civil. Com a particularitats remarcables, el Sant Jacint és una versió de la famosa composició de Ludovico Carracci (1555-1619) *La Mare de Déu amb sant Jacint* del Museu del Louvre, segurament realitzada per algun pintor espanyol de primeríssim nivell, molt proper a l'estil de Juan Carreño de Miranda (**figura 3**).³⁶ La data del daurat dels marcs, realitzat pel barceloní Francesc Mas el 1672, és indicativa de la dilatació de l'encàrrec. El Sant Antoni és una versió inspirada en l'altre quadre i no s'ha de descartar que la peculiar fisiognomia del sant amagui el retrat del canonge çanou (**figura 4**). Val a dir, finalment, que el retaule encarregat a Illas podria no haver estat executat o substituït per un de més tardà. La identificació recent d'una fotografia parcial del conjunt permet endevinar l'estructura d'un retaule de tipologia setcentista (**figura 5**).

Petites i grans parròquies, ermites i capelles, a través de les seves diverses obrerries, confraries, administracions i bacins, acudeixen a la ciutat de Girona a la recerca d'artistes, alhora que signen els seus contractes notariais. El 26 de juny de 1646 es contracta la dauradura i la pintura del retaule per a la capella –i ermita– de Sant Jacint, situada a la parròquia de Massanes. El rector Antoni Blanc estipula amb el pintor Rodrigues Molina que li pintarà i daurarà amb “[...] or fi y colors finos a gastos y despesas sues des del pedestal de dit retaula fins alt de tot y les figuras de bulto que són en dit retaule, estofades y encarnades y, ço és, lo que se haurà de dorar y lo que se haurà de pintar ésser pintar, y les portes són en dit retaula o en lo peu o peanya de aquella pintades, y al mig de cada una de ditas portas pintat, ço és, a la porta dreta la figura de Sant Domingo y en la porta esquerra Sant Francesc a la caputxina, tots dos de tot lo cos de home [tots devant], y los pedestals de dit retaula que són darrera [y costats] de les gradas pintats desde darrera fins alt de tres o quatre colors finas, y que la estafadura dels sants de bulto sien pintats axí bé de colors finas”.³⁷ Els terminis de treball s'inclouïen entre els mesos d'agost i gener, i el preu convingut eren 180 lliures, a pagar en diferents parts: 100 lliures d'entrada, 40 lliures a mig fer, i altres 40 lliures al final, just quan “[...] dit

³⁶ En algun moment s'havia indicat una procedència italiana de la tela, que descartem per raons d'estil. Vegeu MIRALPEIX, Francesc. “Pintors i pintures del set-cents en terres gironines: estat de la qüestió i noves aportacions”. *Pedralbes*, núm. 28, 2008, p. 736.

³⁷ AHG, Notariais, Girona 5, Rafel Monràs, Llibre, 1646 (943), [1646, juny, 26], s.f.

Figura 3. Escola espanyola (Juan Carreño de Miranda?), *Aparició de la Mare de Déu a Sant Jacint*, catedral de Girona. Fotografia: CRBMC.

Figura 4. Anònim català, *Aparició de la Mare de Déu a Sant Antoni*, catedral de Girona. Fotografia dels autors.

Molina convé y promet a dit Rnt. Antoni Blanch de anar en la vila de Hostalrich a effecte de fer la fàbrica de dit retaula, com de sobre està dit ahont dit Rnt. Antoni Blanch a sos gastos y despesas li té de fer aportar dit retaule dins una casa de dita vila, la qual dit sr. Antoni Blanch per dit effecte li té assenyada, y en estar dit retaula a tot punt axí bé a sos propis gastos y despesas de dit Blanch li té de fer tornar en dita hermita, y en ella dit Molina té de assistir y ajudar en quant pugue en lo assentar dit retaula, y fins y atant sie a son punt assentat sens que per los treballs se li hage de donar cosa alguna”.

El 19 de setembre de 1648 se signava el preu fet entre el rector de Sant Sadurní de Vilafreser Joan Prim i el pagès Miquel Terrats, que actuava de jurat de la parròquia, i l'escultor gironí Joan Croses, que es comprometia a “dorar lo sacrari de la dita isglésia y gradas de aquell, so és, lo relleu de aquell, y tenyir

Figura 5. Vista parcial de la capella del Roser de la catedral de Girona amb l'antic retaule. Fotografia: MAC-Girona.

los campers de color de blau fi de smalt”. El termini d’execució s’acabava per la festa de Tots Sants –1 de novembre–, i havia de ser reconegut per “dos personas pràcticas y expertas, y si acars dita obra no hi haurà tara, pugan a gastos y despeses de dit Croses fer-la refer y adobar retenint-se de la quantitat baix escrita lo que aqueix respecte se gastarà”. El preu convingut eren 45 lliures –en dues pagues: la primera amb 15 lliures, i l’última de 30 lliures–, en les quals s’inclòia el transport del sagrari amb l’aportació del “sr. rector y Miquel Terrats [de] dos cavalcaduras per aportar-lo ay allí se haze de fer la dita regonexensa y visura de aquell, y si acàs se gastave per lo camó o faltave alguna cosa en la perficció de dita obra corre per compte de dit Crosas y a gastos seus com dalt està dit ho pugan fer refer y adobar”.³⁸

³⁸ AHG, Notarials, Girona-8, Pere Rosselló, *Primum protocollum*, 1648 (477), [1648, setembre, 19], s.f.

El 1649 es contracten dues obres més. Sabem que el 19 de febrer s'havia signat una capitulació i concòrdia davant del notari de Palau-sator Pere Salvi Miquel, entre el rector de Sant Pere de Palau-sator i el mercader de Jaume Guitart amb el pintor Joan Croeses per la pintura d'un retaule indeterminat.³⁹ El preu convingut era de 90 lliures (el 2 de març Croeses rebé 20 lliures). El 5 d'agost de 1649 l'escultor de Girona Joan Baptista Illas signava una àpoca de 120 lliures a Jeroni Martí, claveter de Castelló d'Empúries i administrador de la taula del Pa de l'església parroquial de Santa Maria de Castelló d'Empúries, en concepte del primer pagament del retaule dels Sants Apòstols i de Sant Jeroni de l'església de Santa Maria.

Obrers i parroquians de la parròquia i col·legiata de Sant Feliu de Girona van reunir-se el dimarts 29 de març de 1648 convocats pels obrers majors Josep de Colomer i Bernat Famada. Hi assistiren l'apotecari Ferriol Serra, el veler Pau Fita, el blanquer Antoni Motger, el ciutadà honrat de Barcelona Joan Vives, el doctor en drets i ciutadà honrat de Barcelona Narcís Frigola, el notari públic Rafel Monràs, l'orfebre Francesc Casas, el botiguer de teles Josep Vilavedra, el ferrer Sebastià Garriga, el terrisser Francesc Fuster, el veler Baudili Noguer, el pedrenyaler Francesc Martí, el fuster Francesc Martí, el polvorer Pere Prats, el fuster Montserrat Cassanyes, el sabater Joan Pujades, el flassader Antoni Ribes, els pagesos de Montjuïc Galzeran Suró i Baudili Simon, l'esparter Jeroni Vives, el terrisser Pere Comes, el rajoler Llorenç Batlle, el manyà Joan Granja, el sabater Joan Fon, el cinter Onofre Macià, l'argenter Jeroni Francesc, el sastre Pere Teixidor i el carder Jeroni Feliu. Josep de Colomer els havia convocats per "*circa fabricam monumenti Corporis Domini Nostre Jesuchristi fiendi in dicta ecclesia in die Jovis Sancti*"; és a dir, per fer el Monument de Setmana Santa.⁴⁰ Va ser aprovat unànimement i per això van ser escollits dos obrers i dos clergues, Joan Vives, Narcís Frigola, Francesc Cases i Josep Vilavedra, per tirar endavant el projecte, malgrat que no sabem si es dugué a terme. Sí que coneixem, però, la notícia que el 1783 Josep Barnoya Viñals el contractaria de nou per l'elevadíssima suma de 4.000 lliures.⁴¹

³⁹ Ens falta comprovar-ne l'existència. AHG, Notaria de Palau-sator, Pere Salvi Miquel Alió, ??, 1649, [1649, febrer, 19].

⁴⁰ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1648 (541), [1648, març, 29], s.f.

⁴¹ MIRALPEIX, Francesc i MARTÍN, Gabriel. *Del taller a l'escola de dibuix: Josep Barnoya Viñals i el llibre de comptes de todas las feynas que tinch ajustadas (1773-1816)*. Girona: Diputació de Girona, 2017, p.106 i 153.

Figura 6. *Pas del Davallament*, 1920, (església de l'antic convent del Carme de Girona), Fotografia: Valentí Fargnoli, Arxiu Mas-C34246.

Figura 7. *Pas de la Coronació d'Espines*, 1920, (església de l'antic convent del Carme), Fotografia: Valentí Fargnoli, Arxiu Mas-C34245.

La confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist s'havia establert a Girona el 5 de setembre de 1566 a la capella de Sant Miquel del claustre del convent del Carme; al cap de dos anys ja organitzava la solemne processó del Sant Enterrament durant el dijous de la Setmana Santa (**figura 6**). Els gremis i les confraries devocionals van ser convidats a participar-hi.⁴² Sabem que dues d'elles, segons decisió de la junta, havien decidit construir els seus passos o misteris; malauradament no sabem quins artesans –fusters o escultors– les realitzaren, en el cas que es fessin contractes notariais. El 26 de febrer de 1649 la confraria del Roser del convent de Sant Domènec –que un dia abans

⁴² VILA, Pep. *La Setmana Santa a Girona*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 2000, p. 30-31. Vegeu també AGUSTÍ, Francesc. *Girona. La setmana santa*. Girona: Ajuntament de Girona, 2015.

havia contractat el retaule per a la seva capella a Josep Tramulles⁴³ va decidir “que a gastos de la dita confraria sie fet fer un misteri de la passió de Nostre Sr. Déu Jesuchrist per aportar aquell en la profassó que quiscun any lo dijous de la semana sancta se fa y acostuma de fer en la present ciutat per los devots y confreres de la confraria de la Preciosíssima Sanch de Jesuchrist, lo qual misteri se fasse y hage de fer a coneguda dels pobordres y secretari de Lluy Auger, Francesch Pasqual, Damià Mallol y Gerònim Rovira, als quals se’ls dona ple poder de elegir lo que ben vist los serà y de fer fer aquell ab tota comoditat, prometent compromet dita confraria pagar tot lo que per fer dit misteri costarà”.⁴⁴ El 8 de març de 1650 la confraria de la Mare de Déu de la Mercè i dels Sants Marc i Crespí, que agrupava el gremi de sabaters, va resoldre que “a gastos de dita confraria sie fet un misteri de la coronació de nostre señor Déu Jesuchrist”, encarregant-se’n els pabordes Ramon Miró i Antoni Bausó, i els confreres Andreu Sala, Pere Costals, Joan Gallart major i Francesc Miró, “als quals donan ple poder de gastar lo necessari per fer dit misteri y del que gastan ne hagen de cobrar àpocas, albarans y altres clarícias y aquellas hagen de amostar a dita confraria y juntament fer las vestas se han menester per a portar dit misteri”.⁴⁵ **(figura 7)** Aquest misteri es va realitzar amb promptitud, ja que en una reunió del 8 d’abril la confraria decideix “que per la fàbrica y gastos se són fets per a fer lo misteri que als nou de mars proppassat se feu determinació a les hores de que fes com més llargament en dita determinació en poder del nottari baix scrit consta ques paguen per quiscú de dits confreres cada dissapte sis diners fins y atant dit misteri sia íntegrament pagat, exhigidors per los pobordres que ara són y per temps seran y dit diner se hage de entregar a hu dels comissaris ja anomenats y dits comissaris hagen de donar compte del gastat y rebut sempre que aparra a dit pobordres y confreres”.⁴⁶

L’artista pintor Antoni Celis treballava intensament entre 1649 i 1652 a Girona, on tenia establert el seu taller de pintura. Ell assumiria, el 30 de desembre de 1651, l’acabament del contracte que havia signat el pintor de

⁴³ Vegi’s JUAN, Isabel. “El retaule de Sant Sebastià de l’antic Hospital de Santa Caterina i el vot de la ciutat de Girona contra la pesta de 1650. Redescoberta i vicissituds d’una obra inèdita de l’escultor Josep Tramulles”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, vol. 52, 2011, p. 453.

⁴⁴ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1649 (610), [1649, febrer, 26], s.f.

⁴⁵ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1650 (551), [1650, març, 8], s.f. Vegeu AGUSTÍ, Francesc. “Girona. La processó de Setmana Santa”, Girona, Ajuntament de Girona, 2015, p.21

⁴⁶ AHG, Notarials, Girona 9, Pere Casadevall, Llibre, 1650 (551), [1650, abril, 8], s.f.

Girona Croses amb el rector de Palau-sator Antoni Alió, davant del notari de Girona Roc Franch el 19 de febrer de 1649, en el qual es comprometia que el 15 de juny del mes pròxim “pintaria y deuraria a sos propis gastos y despesas un retaulo y figura de Nostra Senyora del Roser, y donar aquell aquell y aquella bé y degudament posant en aquell y aquella lo or y colors necessàries y posar aquell dins la capella de Nostra Senyora del Roser de la dita isglésia, y assentar-lo en sa deguda forma també a sos gastos y que axí bé hagués de pintar los taulons de dit retaulo al oli y en aquells los quinsa misteris del Roser, y tot lo demás de dit retaulo lo hague de dorar exceptat las incarnacions que són las caras y brassos dels serafins, y no res manco haver promès que en cas se rompés algun tauló ho altre fusta en dit retaulo lo dit Girona Crosas lo hagués de fer tornar fer a sos gastos, y que en cas finit lo dit temps lo dit Crosas no hagué acabada, posada y assentada dita obra, en tal cas, lo dit Rt. Anthoni Alió pugués fer pintar, dorar y perficionar dit retaulo a sos propis gastos, com estas y altrás cosas més llargament en la dita capitulació y concòrdia estan contengudas”.⁴⁷ El rector es comprometia a pagar-li 90 lliures, a saber: 10 lliures el dia de la firma de la capitulació, altres 20 lliures el dia que estigués el retaule a punt de daurar, altres 15 lliures a mig pintar i daurar, i les restants 45 lliures en la finalització i entrega. La defunció de l’artista va estroncar, parcialment, l’execució del retaule: “lo dit Girona Crosas ésser mort per Nostre Senyor és estat servit antes de poder pintar, dorar, perficionar y posar en son degut lloch lo dit retaulo, si no és en molt poca cosa”. Per aquest motiu el rector Alió volia acabar el retaule i Marcó va posar-se en contacte amb un altre pintor, Antoni Celis, perquè “acabàs de pintar, dorant y acabant de perficionar y posar en son degut lloch lo dit retaulo”, rebent la quantitat de 65 lliures, repartides de la següent manera, 25 lliures en el moment de la signatura del contracte, altres 20 lliures per començar a pintar i daurar el retaule, i les últimes 20 lliures a “mig feta la dita obra”.

Uns dies després de la contractació de la pintura i dauradura del retaule del Roser de Palau-sator, l’1 de gener de 1652, signava un altre tipus de contracte, el d’aprenentatge de l’ofici de pintor, amb Domingo Clavaria,

⁴⁷ AHG, Notarials, Girona 7, Roc Franch, Manual, 1651-52 (381), [1651, desembre, 30], s.f. Aquest retauló potser és el mateix que el 1736 la confraria va fer arreglar. Havien rebut llicència per erigir la capella el 1643 i el 1694 de constituir-hi una confraria. CAPDEVILA, Roser. *La devoció al Roser a la diòcesi de Girona del segle XVI al XIX: confraries i imatges*, tesi doctoral dirigida per B. Bassegoda, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015 (inèdita), p. 510 i 612.

“jove pintor habitant de Girona”. Clavaria, diu, “[...] haja estar y habitar en casa y servey de dit Antoni Celis per temps de vuyt mesos que comensaran a córrer lo die de demà que comptarem a tres del corrent mes de janer, treballant de son offici de pintor y daurador a utilitat y proffitt de dit Celis en los dies y horas acostumades. Ítem és pactat que dit Celis, durant dit temps de vuyt mesos, haja de prestar los aliments de menjar y beure en sa casa a dit Domingo Clavaria bé y honestament, y a la fi de dits vuyt mesos haja compromès donar y pagar-li per la soldada de aquells vuyt lliures, y axí bé li haja de donar cada més colors y demás menester per un quadro de quatre y sinch pams accepto fusta y tela, y en cas dit Domingo Clavaria se’n vaja de casa de dit Celis antes de haver complits dits vuyts mesos puga dit Celis fer-lo tornar en dita sa casa fins y atant haja complit dit temps, si emperò dit Celis lo despedeix de dita sa casa li haja de pagar lo que li serà degut fins lo tal die del despedirà a rahó de deu reals lo més”.⁴⁸

Aquell mateix any, el 12 d’abril, contractava –o subcontractava– a un altre pintor, Sebastià Bertrana de la Bisbal d’Empordà, la pintura d’un retaule de la Mare de Déu del Roser per a l’església de Sant Pau de Fontclara. Celis “havia de pintar un retaule de Nostra Senyora del Roser de la isglésia de Palau de Fontclara, com de la obligació de pintar aquell consta en poder de Roch Franch, notari públic de Gerona, a [en blanc]”.⁴⁹ No coneixem els motius que els dugueren a subcontractar o dividir el treball de l’obra a Bertrana, per excés de feina tal vegada o per falta d’habilitats. Es van repartir les feines com segueix: “dit Bertrana haja de pintar y deurar dit retaule, exceptat quinse taulons de dit rataule, an als quals taulons ha de pintar al oli los quinse misteris del Roser, y encarnar les caras de relleu de dit retaule, per fer la qual feyna dit Celis li haja de donar y lliurar sens ningun interès dos mil panys de or de sinch cents en sinch cents, ço és, sinch-cents del die present a un mes y los restants mil y sinch cents de dit die present a dos mesos pròxim vinents”. El termini d’execució eren tres mesos i el preu convingut eren 60 lliures. Signaven com a testimonis de l’acta notarial el capellà Jacint Piferrer de l’Armentera i Abdó Ricart, un jove pintor de Girona que potser convé identificar amb el pintor nascut a Arles, format al taller de Josep Vives, autor

⁴⁸ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Duodecim protocollum sive manuale*, 1652 (960), [1652, gener, 1], s.f.

⁴⁹ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Duodecim protocollum sive manuale*, 1652 (960), [1652, abril, 12], s.f. La capella tingué llicència d’erecció el 1606. CAPDEVILA 2015, p. 606.

de la Santa Madrona per al Consell de Cent de Barcelona o les pintures de la capella de Sant Patllari de la catedral de Barcelona, actualment conservades a la capella de Santa Rita.⁵⁰

Uns exemples finals de l'activitat d'aquells anys tenen a veure amb l'expansió de la pesta durant la dècada de 1650.⁵¹ El més freqüent i habitual, per la seva efectivitat, havien estat –i ho continuaven essent– les rogatives a sant Sebastià, i també a sant Roc o sant Marçal, protectors contra la pesta. Però qualsevol altra devoció podia ser vàlida per a una població si els deslliurava de la malaltia.⁵² Un primer cas ja el trobem el 12 de novembre de 1650 a Sant Martí de Llampaiés (Saus): “[...] attenant y considerant que la ciutat de Gerona y diversas vilas y paròchias del present bisbat han estat lo present any y estan encara oprimides de morbo contagiós de pesta, y que Déu Nostre Senyor ha preservat a dita universitat y singulars del dit morbo”, decideixen construir una capella dedicada a la Mare de Déu del Roser.⁵³ A Ravós del Terri es reuneix la universitat, a 5 de febrer de 1651, obligats al següent:

“[...] que diversas vilas y paròchias del present bisbat de Gerona han estat lo any pròxim passat de mil sis cents sinquanta oprimides de mal contagiós, y que la dita universitat y singulars de Ravós per aplacar la divina justícia han votat celebrar y colre perpètuament en la dita paròchia de Ravós y son terme la festa dels gloriosos Sants Sebastià, Narcís, Roch y Isidro, tots anys y fe fabricar una capella dins la isglésia de dita paròchia, ab lo retaulo del dit gloriós sant Sebastià y ab las figuras dels dits sants Narsís, Roch y Isidro y conservar aquella perpètuament ab los ornaments necessaris. Atenent també que Déu Nostre Senyor, per sa infinita misericòrdia, los ha deslliurats del dit mal y per així per exequció del dit vot y del tractat entre ells han feta construir

⁵⁰ Una revisió biogràfica recent a ROIG, Yolanda. “Sobre un retablo de la Catedral de Barcelona atribuido a Abdó Ricart (Arles - Barcelona, 1691)”. *La multiculturalidad en las Artes y en la Arquitectura: XVI Congreso Nacional de Historia del Arte, Las Palmas de Gran Canaria*, vol. 2, 2006, p. 693-700.

⁵¹ SOLÀ, Xavier. “L'epidèmia de pesta bubònica de 1650 a 1654 a Girona: testimonis sobre la malaltia i mesures de profilaxi”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. LXII, 2021, p. 287-325.

⁵² MIRALPEIX, Francesc. “Pestes, plagas y guerras. El encargo artístico votivo en la Cataluña de la segunda mitad del siglo XVII”. Dins TORRES, Xavier. *Les altres guerres de religió. Catalunya, Espanya, Europa (segles XVI – XIX)*. Girona: Documenta Universitaria, 2012, p. 231-256; vegeu també BARKER, Sheila. “Art, Architecture and the Roman Plague of 1656”. Dins: *Roma moderna e contemporanea*, vol. 14, núm.1, 2006, p. 243-262.

⁵³ AHG, Notarials, Girona-8, Girona Rosselló, *Tertium Manuale*, 1650 (479), [1650, novembre, 12], s.f.

dita capella y fabricar lo retaulo y fer los ornamentals necessaris. Desitjan persò que dites coses per ministeri de acte públic conste en sdevenidor y axí ab tenor del present, en aquelles millors via, modo y forma poden y deuen de nou en quant menester sie votan y convenen y prometen per si y per tots llurs successors y demás particulars de dita paròchia presents, absents y sdevenidor habitants en aquella y son terme las festas dels dits gloriosos sants Sebastià, Narsís, Roch y Isidro, en sos acostumats dies, colre y celebrar conforme lo dia del Sant Diumenge, y offereixen a Deu Nostre Senyor y als dits gloriosos sants la dita capella ab son retaulo y ornamentals novament fets, prometent conservar y tenir aquella decentment ornada perpètuament , suplicant a Déu Nostre Señor que mediant la intercessió dels dits gloriosos sants vulla deslliurar a ells y demás fahels cristians del dit mas contagiós y demás càstics y ternir-los en llur santa guàrdia y protecció y al ll-tre. y molt Rnt. Sr. Official y Vicari General Ecclesiàstich de Gerona vulle en dites coses interposar sa auctoritat y decret”.⁵⁴

La universitat i l'obreria de Santa Llogaia de Terri –el batlle Miquel Illa, els obrers Miquel Puig i Girona Geli, i els jurats Girona Soler, pagès, Miquel Amalric, ferrer– i molts altres habitants, els pagesos Salvi Casadevall, Baudili Conill, Baudili Pujades, Geral Casanoves, Girona Garau, els treballadors Martirià Perlàs, Jaume Seraquella i Rafel Perles Boris, i Miquel Amalrich i Girona Illa Prades, es va reunir el 16 de febrer de 1653 per deliberar sobre l'estat de la pesta i la possibilitat de posar-hi remei:

“Atendientes & considerantes que diversas ciutats, vilas y paròchias del present Principat de Catalunya y axí bé del present bisbat de Gerona, permetent-ho la divina justícia han estat y estan encara algunas oprimidas y afligidas de morbo contagiós de pesta, que Déu vulla guardar-ne a tots, y que dita universitat y singulars de Santa Llogaya de Sterria per alcansar misericòrdia de Déu als trenta hu y últim diumenge de juliol de dit any mil sis cent sinquanta, convocats y congregats dins dita isglésia per ohyr missa, votaren y prometeren celebrar y colre perpètuament en la dita paròchia de Santa Llogaya de Sterria y son terme la festa dels gloriosos sants Galderich, Roch y Sebastià tots anys, y fer fabricar una retaulo dins dita isglésia ab las figuras de dits Gloriosos Sants, erigir un altar y conservar aquell perpètuament

⁵⁴ AHG, Notarials, Girona 8, Pere Rosselló, Llibre, 1651 (480), [1651, febrer, 5], s.f. El dia 13 de març de 1652 l'ardiaca d'Empúries, canonge i vicari Narcís Cassart, en nom del bisbe Josep Fageda, els donava permís.

decorat dels ornaments necessaris, atenant també que Déu Nostre Senyor, per sa infinita misericòrdia los ha deslliurats del dit morbo, y axí per exequió del dit vot y del tractat entre ells han erigit dit altar, y fet fabricar dit retaula ab ornaments necessaris. Y axí desitjan per a que ab més firmesa se pepetue lo dit vot que conste de estes coses per ministeri de acte públic. Persò ab thenor del present en aquelles millors via, modo y forma poden y deuen de nou e quant menester sie votans y convenen y prometen per si y per tots llurs sucesors y demás particulars de dita paròchia presents, absents y sdevenidors habitants en aquella y son terme las festas dels dits gloriosos sants, és a saber, la de sant Roch als setse de agost, la de sant Sebastià als vint de janer y la de sant Galderich als setse de octubre, colre y celebrar tots anys conforme lo die del sant diumenge se offereixen a Deu Nostre Senyor y als dits gloriosos sants lo dit altar y retaulo ab las figuras dels dits gloriosos sants y ornaments novament fets. Prometen conservar y tenir aquella decentment ornada perpètuament sots obligació dels béns de la mateixa universitat, y ab jurament llargament en deguda forma suplicant a Déu Nostre Senyor que, mediant la intercessió dels dits gloriosos sants, vulle deslliurar a ells y demás fahels cristians del dit mal contagiós y demás càstichs y tenir-los en llur santa guarda y protecció, y al iltre. y molt rnt sr. official y vicari general ecclesiàstica de Gerona vulle en dites coses interposar sa auctoritat y decret”.⁵⁵

EL GRAN RETAULE DEL ROSER DEL CONVENT DE SANT DOMÈNEC: L'ESCUPTOR JOSEP TRAMULLES I EL FUSTER JOAN CISTERNA

Un dels casos més notables relacionats amb la comitència artística d'aquests anys fou el retaule de la capella del Roser de l'església del convent de Sant Domènec, contractat el 25 de febrer de 1649 en substitució de l'antic moble renaixentista executat el 1500 per Ayne Bru. Ocupava la totalitat del presbiteri de la capella que havia estat construïda feia pocs anys beneïda pel bisbe Onofre Reart el 1613 (**figura 8**).⁵⁶ El 39 de novembre de 1639 s'hi

⁵⁵ AHG, Notarials, Girona 8, Girona Rosselló, Llibre, 1653 (482), [1653, febrer, 16], s.f. El permís va venir del sagristà major i canonge Jaume Pejoan, que tenia veus de vicari general, en nom del bisbe Josep Fageda.

⁵⁶ BOSCH, Joan i MIRALPEIX, Francesc. “El convent de Sant Domènec a l'època moderna”. Dins: AA.DD.. *universitat de Girona: història, arquitectura i patrimoni*. Figueres: Edicions del Brau, 2011, p. 194-202.

Figura 8 i 8a. Vista general de la capella i de l'interior del cambril de la capella del Roser del convent de Sant Domènec de Girona. Fotografia dels autors.

havia enterrat Anna Jerònima, vídua del notari Bartomeu Jeroni. La senyora Maria çarriera i Terra, vídua del noble Joan Baptista Terra i d'Icard, havia fet donació d'una corona de plata i or "*pro servitio et ornamento Beata Virginis Maria Rosarii*",⁵⁷ que la confraria guardava dins d'una caixa. Amb la flamant nova capella i encara amb el retaule nou per fer, els confreres accentuaren la difusió de la devoció de la Mare de Déu del Roser. Josep Castanyer, rector de Sant Feliu de Paret Rufí (Domeny), exposava el seu interès per la confraria en aquests termes:

"Pare fra Joseph Constans, religiós del monastir de Sanct Domingo del orde de predicadors de la ciutat de Gerona, jo suplico a vos mestre de part mia y de mos parrochians que estan assí present que sie vm servir com ha servit particular comissió del mestre fra Joseph Bramó, vicari general del sagrat orde de predicadors en el present Principat de Cathalunya, conforme consta ab les lletres despedides en el convent de predicadors de Sancta Cathalina màrtir de Barcelona, sots data de trenta de setembre proppassat, de fundar-nos la confraria del Roser en nostra present isglésia de Sant Feliu de Paret Rofí perquè de molts ha esta part haven tinguda y tenim gran devoció en dita confraria memoratus tinch dictus reverendus frater Joseph Constans suplicani prediacte benigne annuens quia justa pretenibus non est denegandus assensus dixit que vehent y considerant la gran devoció que dit sr. rector y sos parrochians en dita confraria y tenint ells com tenen llicència del Il·ltre. Y molt Reverent sr. don Francesch de Aymerich, capíscol major y canonge de la Sancta Isglésia de Gerona, vicari general del Il·lustre y Molt Reverendíssim Senyor fra don Gregori Parcero, per la gràcia de Déu bisbe de Gerona, conforme apar ab un paper sotascrit de mà de dit sr. don Francesch de Aymerich, sots data del die present y tenint ell com té dita comissió de dit mestre fra Josep Bramó, funda en dita isglésia dita confraria ab los pactes següents: Primerament que tots los sermons que se tindran de predicar aserca de la devoció de dita confraria los tingan de predicar los frares de nostra sagrada religió perquè com més interessats procuren al augment de tant sancta confraria y devoció. Segonament que si per cas en ningun temps venien en dit lloch de Paret Rofí o en son districte o terme se fundàs algun convent de nostra sagrada religió se tinga de transferir y transledar a dit convent dita confraria ab tot los emoluments, béns y interessos temporals. Tercerament, que en tot tingan de regonèxer y regonescan a nosaltres y a

⁵⁷ AHG, Notarials, Girona 2, Pere Vinyoles, Llibre, 1643 (823), [1643, maig, 2], s.f.

nostres successors per los verdaders fundadors y governar dita confraria conforme los statuts de la que està fundada en el convent de nostron orde de Sancta Maria de la Minerva de Roma, ab los dits pactes y condicions atorga dita llicència y no de altre manera y en cars que contravinguen en dits pactes dona dita confraria y fundació per nul·la y de ningun valor. ítem sabent y attenant que dita confraria necessita de pobordres y pobordresses per a poder-la ben governar-la y administrar-la dit pare fra Joseph Constans desde ara anomena en pobordres del die present en un any a Pere Oliver y a Baldiri Frigoler, pagesos de dita parròchia de Sant Feliu de Paret Roffi y en pobordresses a Marianna Olivera, muller de dit Pere Oliver y a Rafela Frigolera, muller de dit Baldiri Frigoler, les quals assí presents exceptan dit càrrech convenient y prometen que tota hora y quant serà menester daran bon compte y rahó del que hauran administrat de dita confraria aquí serà menester y ques portaran bé y degudament y miraran per dita confraria com si fora cosa llur pròpia”.⁵⁸

El preu del retaule del Roser de Sant Domènec va ser molt elevat (2.000 lliures barceloneses), el més car fins llavors contractat, que només podia permetre's una totpoderosa confraria sense problemes de liquiditat. La confraria de Mare de Déu del Roser del convent de Sant Domènec era la més important de la diòcesi de Girona. Els administradors d'aquell any eren el veler Bernat Pons, el paraire Pere Coll, el notari Pere Casadevall i el sabater Francesc Miró, que van comptar, segurament, amb l'ajuda financera del donzell Frederic Desvalls i Pol, el ciutadà honrat de Girona i burgès de Figueres Francesc Pont i Llombart i el mercader i batlle Jaume Guitart. Els pabordes eren el notari Ramon Garau, el paraire Antoni Vila, l'esparter Jeroni Vives i el baster Bartomeu Ribes. D'aquest convent en sortien els frares predicadors que es dedicaven a difondre la devoció del Roser a les parròquies.⁵⁹

El retaule del Roser va ser realitzat per dos artistes –l'escultor vilafranquí Josep Tramulles i el fuster i escultor gironí Joan Cisterna–, que en col·laboració es van distribuir la feina. La confraria es va posar en contacte amb el prestigiós escultor Josep Tramulles, llavors resident a Barcelona, i van signar un llarg contracte a partir del dibuix d'una traça que prèviament havia elaborat. S'hi especificava amb tot detall cadascuna de les parts, incloent-hi les imatges i concrecions sobre l'estil dels ordres arquitectònics

⁵⁸ AHG, Notarials, Girona 6. Josep Miquel Mascort, Manual, 1645 (766), [1645, febrer, 5], s.f.

⁵⁹ CAPDEVILA 2015, *op.cit.*

Figura 9. Josep Tramulles (escultura) Josep Duberós (policromia), Martiri de Sant Sebastià (exvot contra la pesta), Museu d'Art de Girona. Fotografia: Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 251.709 Fons d'Art Diputació de Girona (Fot. Rafel Bosch).

de l'arquitectura del fustam, que havia de seguir els prestigiosos models de Jacopo Barozzi da Vignola del tractat de les *Regole* (*Regles dels cinc ordres d'arquitectura*, 1562). Tramulles ja havia construït un altre retaule dedicat a la Mare de Déu del Roser a l'església parroquial de Sant Cebrià de Tiana (1645-1655) i poc després faria, segurament per la bona acollida del present, el de Sant Sebastià de l'església del Carme de Girona pagat per la ciutat com a exvot contra la pesta (figura 9).

La rellevància del document contractual és extraordinària, sobretot pel grau de descripció de l'encàrrec, permetent-nos extreure'n un autèntic vocabulari dels repertoris ornamentals i de les tècniques i materials de construcció; ho és, també, per la peculiaritat del funcionament del taller a nivell contractual, atès que en realitat són dos documents molt rics i complementaris (**Annex documental 1 i 2**): el primer, redactat el 25 de febrer de 1649, detalla les exigències dels confreres cap a l'escultor; el segon, escrit dos dies més tard com a annex al primer pagament rebut, és una

Figura 10. Josep Tramulles, *Retaule major de Sant Cebrià de Tiana*, Fotografia: Joan Bosch.

subcontractació de Josep Tramulles al fuster Joan Cisterna, tan ric en detalls com el primer document i serveix, també, per comprendre el funcionament d'aquest tipus de contractes en els quals l'escultor s'encarregava de la part de disseny de l'obra, mostrada mitjançant una o més traces i "rasgunyos", i de les imatges de "bulto; és a dir, allò tocant pròpiament a l'ofici d'un

Figura 11. Josep Tramulles, *Retaule major del monestir de Santes Creus*. Fotografia: CRBMC.

imaginaire. El fuster o “arquitector”, en aquest cas, s’ocupava de l’execució de l’arquitectura del retaule i dels elements decoratius d’aquest, per a l’ocasió servint-se de la gramàtica vignolesca dels ordres clàssics i dels repertoris ornamentals dissenyats per Tramulles. Com es veurà, alguns dels elements formen part del repertori habitual de l’escultor en obres cabdals

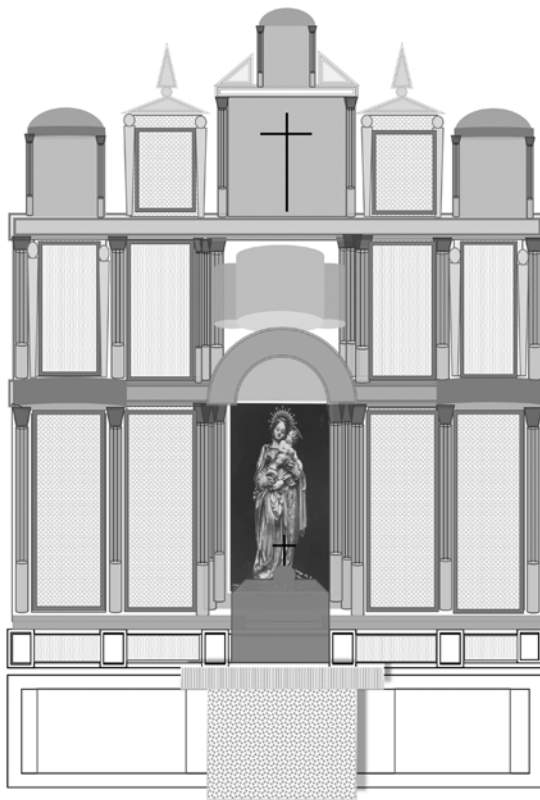

Figura 12. Reconstrucció hipotètica i esquemàtica de l'estructura del retaule del Roser del convent de Sant Domènec de Girona. Elaboració dels autors.

del seu catàleg com el retaule major de l'església de Sant Joan de Valls, el de la Mare de Déu del Roser de Sant Cebrià de Tiana (figura 10), el major de Santa Maria de la Geltrú o el major de l'església del monestir de Santes Creus (figura 11).⁶⁰

A grans trets, el magnífic retaule del Roser era un moble de tres cossos suportat per un pedestal de pedra, amb predel·la, sagrari i cimbal amb torratxes i figures (figura 12). Verticalment constava de cinc carrers, dels quals en destacava el nínxol central acollit sota un dosseret que sobresortia del segon cos amb la figura de la Mare de Déu del Roser, que els congregants asseguraven ja tenir daurada. Fins ara s'havia pensat que podria ser la talla de la Mare de

⁶⁰ A hores d'ara l'aportació més extensa a l'estudi de la seva obra es troba a BOSCH, Joan. *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*. Manresa: Caixa de Manresa, 1990; VICENTE, J. "El contracte del retaule major del monestir de Santes Creus". *Butlletí de l'Arxiu bibliogràfic de Santes Creus*, vol. XIX, 2002, p. 9-24; i JUAN 2011, *op.cit.*

Figura 13. Josep Tramulles (còpia?), *Mare de Déu del Roser* (provinent de Sant Domènec?). Església de Santa Susanna del Mercadal de Girona. Fotografia: CRDI.

Déu del Roser fotografiada quan estava a l'església del Mercadal abans de la Guerra Civil, traslladada allí abans de la Guerra Civil espanyola (figura 13).⁶¹ Això no obstant, i malgrat que la talla fa pensar en les formes elegants de l'estil de Tramulles, insistent en la densitat del plegat i en els referents de l'escultura d'Agustí Pujol II, caldrà posar en quarantena l'atribució perquè el document és clar quan diu que ja en disposaven d'una; podria donar-se el cas, però, que finalment s'hagués realitzat o que el mateix escultor ja l'hagués feta amb anterioritat, sense descartar que pogués tractar-se d'una còpia o reproducció. Per la descripció que en feu Gaietà Barraquer el 1917, dels pocs autors que pogué veure el retaule encara *in situ*, el moble tenia moviment,

⁶¹ JUAN 2011, p. 455.

que en planta devia suggerir una volumetria ondulant, potser a la manera del retaule de la Geltrú. El descriví com segueix: “Su orden arquitectónico es el greco-romano, pues además de la mesa, gradas y sagrario de la exposición de orden compuesto, consta de un gran nicho en el piso alto, un par de columnas del mismo género compuesto á cada lado, por sobre de las cuales corre una ancha cornisa con dentillones. Termina en alto por medio de un frontón triangular muy rebajado, sobre de cuyo centro se asienta la Santísima Trinidad en medio de un sol o radios. La planta del retablo describe una curva en su parte delantera. Todo está pulcramente barnizado y Dorado”.⁶²

El tractat de Vignola es deixà sentir a Catalunya, com ha explicat en més d’una ocasió Joan Bosch, al darrer terç del segle XVI, convertint-se en un referent gairebé omnipresent a mesura que l’escultura també s’anà apoderant del retaule en substitució de la pintura. Aquest manual de la gramàtica clàssica que basava el seu èxit entre els tallers locals per la simplicitat del desplegament dels ordres, tot plegat acompanyat de bones i il·lustratives làmines, no va passar per alt als Tramulles. A Girona ja s’havia aplicat l’ordre corinti a la pulcra façana nova de l’església de Sant Feliu de Girona i Antoni Tramulles, pare del nostre escultor, l’invocà al retaule major de Riudecanyes. El 1647, Josep Tramulles l’inclou al retaule de Santes Creus, que havia de ser “bé y conforme ensenya Vinyoles”.⁶³ Ara sabem que també el proposà per resoldre la composició arquitectònica articulada segons l’ordre corinti complet “conforme ensenyà Vinyolas” per al del Roser de Girona. La inventiva de Josep Tramulles es feu evident també en una adequació del capitell a la iconofragia rosariana del comitent, de tal manera que “[...] dites columnnes han de ser corínties ab sos tercios de talla en quiscuna columnna dos tercios la hu de baix y l’altre alt en la garganta del collerino del capitell ab tres seraphinets en cada hun y uns penjantets de rosaris”.

El retaule constava d’un pedestal de pedra de Girona, en part conservat al cambril de la mateixa capella, on recentment s’hi van localitzar pintures murals sota la capa de pintura amb escenes diverses, i en part al patí exterior dels jardins de Sant Domènec (**figura 14**), que anava a càrrec dels administradors.

⁶² BARRAQUER I ROVIRALTA, G. *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Barcelona: Francisco J. Altés y Alabat, vol. IV, 1917, p. 741-742.

⁶³ Totes aquestes referències es troben recollides a BOSCH, Joan. *Agustí Pujol: La culminació de l’escultura renaixentista a Catalunya*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2009, p. 209. La referència al contracte és de VICENTE 2002, p. 16.

Exceptuant catorze misteris del Roser en mitjos relleus i sis figures de Reis per als pedestals de les columnes emplaçats, a la predel·la del primer cos i que havia de fer l'escultor, la totalitat de la fusteria de l'arquitectura, el grup escultòric del quinzè misteri (Crucifixió), el sagrari i algunes figures menors més anaren a càrrec de Joan Cisterna. Pel treball de disseny de la traça, supervisió de l'obra i imatgeria en relleu, Josep Tramulles cobrà 1.200 lliures. Les 800 lliures restants, amb la fusta d'arbre blanc inclosa, corresponien a la feina del fuster.

Sobre el pedestal de pedra, doncs, s'hi assentà un primer cos que havia de ser entregat i col·locat a lloc vint mesos després de la signatura del contracte. Constava d'una predel·la dividida per sis pedestals amb figures dels Reis de Judea a la cara frontal, que emmarcaven quatre misteris

o goigs –el número tradicional de goigs rosarians, com és sabut, era de quinze, organitzats en misteris de dolor, goig i glòria–. El primer cos, articulat per columnes d'ordre corinti vinyollesc de setze pams –a efectes pràctics vol dir que tots els elements de l'ordre hi són representats– dibuixaven un total de cinc carrers amb quatre plafons per als relleus i una pastera central, de 12 pams, per encabir-hi la talla de la Mare de Déu. Aquest primer cos constava de deu columnes amb les respectives pilastres projectades al rerepillar (traspilastres) i estípits entre les columnes i els relleus (soportals antropomorfs). Com passa a Tiana, les columnes devien aparèixer de tres en tres a cada banda del nínxol central i només d'una en una en els restants carrers. El segon cos, de proporció més reduïda –ara l'ordre disminueix a 11 pams– presentava una peculiaritat

Figura 14. Joan Cisterna, Fragment del pedestal de l'antic retaule major de la capella del Roser, cambril de la capella. Fotografia dels autors.

que també podem imaginar a través del retaule maresmenc i que queda especificada al contracte amb Cisterna: “[...] se obliga dit Cisterna en fer la cornissa del primer cuerpo ab sos resalts, còpules y cartelles, panys y que dita cornissa servesca de imposta en la pastera, axí alquitrave y frisos entallats ab sos serafins y moscarons, tot conforme demostra la trassa ab talla per tot lo rededor del friso axí constats com entorns tot bé y conforme està obligat dit Tramulles y demostra la trassa”. És a dir, l’entaulament devia formar elements convexos als carrers extrems –com també s’aprecia a Santes Creus damunt dels caps dels sants cistercencs– i dibuixar l’arrencada de l’arc de la fornícula –la imposta–, que s’endinsava cap al segon cos. Justament, en el carrer central del segon cos, com es veu a Tiana, hi havia un “simborri o toratxó ressalt i entallat”, que traduït es tractava d’una mena de dosseret que donava una forma de capelleta autònoma a la talla de la Mare de Déu. Els entrecarrers acollien quatre relleus més amb goigs.

Gràcies al fet que el retaule de Tiana és també dedicat al Roser, no costa gaire d’imaginar com resolgué la resta del disseny. Aquí l’ordre havia de ser el compost de 9 pams i les columnes es reduïen a sis, emmarcant en grups de tres una pastera quadrada que acollia el Sant Crist, la Mare de Déu i sant Joan al peu de la creu. A cada banda, en forma de “frontiscipi ubert”, que interpreten que no era corregut, deixant espai buit entremig, hi havia dos plafons que acollien els misteris restants, de mida de cinc pams amb estípits adornant els laterals de cada quadre –podrien ser com els que adornen el tercer cos del retaule de la Geltrú, als extrems, o bé com els dels pedestals del retaule de Santes Creus–. Aquests quadres estaven rematats per una cornisa amb una piràmide al capdamunt. Al costat de cada relleu, en direcció al mur, hi havia unes torratxes semicirculars que acollien escultures de monges santes de l’orde. La decoració no s’acabava aquí: damunt de cada torratxa hi havia tres minyons, un dels quals llençava enramades de fruites cap als dels costats que sostenen cartelles, potser com els que apareixen damunt dels guardapols a Santes Creus. Finalment, al damunt del Calvari encara hi havia un altre “simborri” coronat per un minyó dempeus damunt de l’orbe, a sota del qual hi hauria una capelleta amb balustrada, a la manera de les dels escultors Grau, amb la imatge de sant Domènec. No hi faltava, com s’ha dit, el sagrari, que havia de ser de vuit pams segons l’ordre corinti.

Tot plegat, com solia ser habitual, havia de rebre el vistiplau per mitjà de visura de dos mestres experts. El 27 de febrer, dos dies després d’escripturar-se el contracte, es realitzava la primera paga, de 250 lliures, segons s’havia indicat en un dels pactes, i es va afegir un pacte més: “que del die de dit acte

a dos anys pròxims donaré acabat y posat ab tot effecte lo primer cuerpo o endana de dit retaula segons la trassa feta”, amb la procura que havia establert amb el picapedrer i mestre de cases Francesc Cisterna i el fuster Joan Cisterna.⁶⁴ Immediatament després de la signatura del contracte, Josep Tramulles feia una primera paga de 100 lliures a Joan Cisterna corresponent “per lo preu fet del retaula de la capella de Nostra Senyora del Roser del monastir dels frares de predicadors”.⁶⁵ Al llarg dels anys 1651 i 1652 anirem trobant el desenvolupament i l’evolució de la fabricació del retaule: són una sèrie de pagaments, sempre en correspondència amb les indicacions que apareixen en els pactes del contracte. El 13 de setembre de 1651 el mercader Josep Font Llorens, clavari de la confraria, li lliura 50 lliures. El 6 de novembre de 1651 Tramulles desenvolupa una llarga relació on demostra que té el retaule molt avançat al seu taller de Girona (**Annex documental 3**). El 8 de novembre de 1651, després d’haver signat el memorial de tot allò que havia fet, rep 100 lliures més de part del mercader Jaume Guitart com a representant de la confraria. Promet pagar al pintor de Girona Rodrigo Molina la part que li correspon com a procurador. El 6 de desembre cobra altres 150 lliures de mà del mercader Josep Font i Llorenç, un altre representant de la confraria, i promet pagar al seu germà Llätzer Tramulles, també escultor, que residia a Perpinyà, la part de la procura. El 7 de juliol de 1652 l’esmentat Josep Font li paga 140 lliures, i el 14 de juliol rep 52 lliures corresponents a diferents conceptes: 12 lliures són “per haver treballat la present setmana juntament ab un fadrí en la fàbrica del retaula de Nostra Senyora de dit monestir de predicadors”, altres 30 lliures “per la mitat del preu fet a mi donat per los Srs. Administradors de dita confraria dels costats del pedestals de dit retaula”, i el que queda, 10 lliures “per fusta per mi comprada al sr. Girona, batlle de Flassà”.⁶⁶ Com s’ha dit, l’acabament del retaule del Roser enllaçà amb un altre encàrrec, el que li encomanà el Consell General de la ciutat, l’1 de juliol de 1652, consistent en l’elaboració d’un retaule com a exvot dedicat a Sant Sebastià, destinat a una capella de l’església del convent del Carme. Després de la guerra del Segadors, s’enderrocà la capella el 1655 per motius estratègics i es va traslladar, finalment a la capella de l’Hospital

⁶⁴ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1649 (610), [1649, febrer, 27], s.f.

⁶⁵ AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual, 1649 (610), [1649, febrer, 27], s.f..

⁶⁶ AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Duodecim protocollum sive manuale*, 1652 (960) [1652, juliol, 14], s.f.

Figura 15. Josep Tramulles (escultura) Josep Duberós (policromia), *Martiri de sant Sebastià* (exvot contra la pesta), Museu Arqueològic de Girona a Sant Pere de Galligants. Fotografia: CRDI, fons Martí Massafont.

Nou de Santa Caterina i des d'allí a Sant Pere de Galligants (figura 15) i a l'actual Museu d'Art de Girona, que l'ha restaurat permetent apreciar la rica dauradura aplicada per Josep Duberós.⁶⁷

⁶⁷ JUAN 2011, p. 435-480.

OBRES EN MATERIAL LAPIDARI

Finalment, volem incloure aquí un petit grup d'obres en pedra, lloses o làpides per a tombes de dimensions reduïdes, elaborades per mestres picapedrers o també per escultors de pedra, dels quals Pere Cisterna i Joan Jausí són els més prolífics i demandats, sense haver d'especialitzar-se. La majoria d'aquestes obres es realitzen pòstumament a la mort del finat, ja que aquest ho ha deixat per escrit en el seu testament; altres casos, els més ambiciosos, van ser contractats en vida i són els marmessors els qui es veuen obligats a contractar i pagar els serveis dels picapedrers i escultors i executar els darrers desitjos dels testamentaris.

Pere Cisterna treballa en la pedra o llosa de la tomba del teixidor de lli Esteve Janer, enterrat al convent de Sant Francesc de Girona, un treball que li reportà 7 lliures i 10 sous (25 de gener de 1642). El mateix Cisterna cobrà 10 lliures dels marmessors del rector de Sant Pere de Viladamat, Pere Llach, per haver-li picat la llosa que havia de cobrir la seva tomba (29 de juny de 1645). El picapedrer Antoni Casabosch va vendre una "*lapidis laris*" (làpida de granit?) al canonge vell de la Seu de Girona Jaume Boxeda per 3 lliures (7 d'octubre de 1647).

Joan Jausí elabora algunes làpides més. El 13 d'octubre de 1649 Damià Mestre, rector de Llampaies, marmessor del testament del rector de Gaüses Joan Ruiró, el contractà per elaborar una tomba per a l'església de Vilamarí, amb set peces de pedra picada i tallada a escaire, pel preu de 36 lliures. El 27 de novembre ja l'havia elaborada i lliurada: "una llosa de pedra picada, tallentada de dotse palms de llargària y quatre y mig de amplària y un palm de grossitut".⁶⁸ El 17 de març de 1650 rebé 38 lliures per una llosa de pedra picada per a la tomba de Pere Domènech, ciutadà honorat de Girona habitant a Sant Feliu de Guíxols.

El conjunt sepulcral més interessant, però, correspon al dels germans Diego –o Dídac– çARRIERA i de Gurb i Miquel çARRIERA, membres de la noblesa gironina. Vivien al mas i torre çARRIERA, amb àmplies i fèrtils terres al seu voltant, situada al pla de Girona, al veïnat de Palau-sacosta, i d'alguns horts a la parròquia de Santa Eugènia Sobrehorta. Tenien altres propietats repartides arreu de la geografia i que arrendaven: un molí arrosser i fariner de Torroella de Montgrí, els delmes de la Vall d'Hostoles i una notaria a Girona. El seu lloc

⁶⁸ AHG, Notarials, Girona 3, Joan Fontdevila, Manual, 1649 (632), [1649, novembre, 27], s.f.

de residència a la ciutat de Girona era en una casa al carrer Ciutadans. Cap a 1652, poc abans de morir, Diego çarriera habitava a la vila de Sant Hilari Sacalm.

Fou Cecília çarriera i Descallar, vídua de Diego çarriera, qui dugué a terme els desitjos testamentaris del seu marit –a 10 de gener de 1652 davant del notari gironí Francesc Vinyoles–, que volia ser enterrat al bací familiar de la capella dels sants Cosme i Damià del convent de Sant Francesc. Contractà els servei dels escultors Josep Albanell, de Vic, i Pau Sunyer, de la vila del Cellent (o Sallent?) el 15 de març de 1653: “[...] dits Albanell y Sunyer hagen de fer com bé prometen a dit noble Srª Dona Cecília çarriera y Descallar que ells faran ab tot effecte y treballaran dos sepulturas de pedra marbra, en lo modo y forma que està la traça que an entregada a dita noble Sr^a, la qual està ab un pregamí dibuxat, ço és, que ho faran com està en lo dibuix, ço és, la caxa ab un cavaller armat, la qual caxa ha de tenir de llarch y alsada lo que convindrà, y dita noble Srª Dona Cicília disposarà y lo peu de la dita caxa ho faran si li apar a dita noble señora com està en la trassa o ab altre dibuix tot brunyit, lo que prometen fer a disposició de dita noble señora, la qual pedra dita noble señora hage de fer aportar en sa casa en la present ciutat, la qual pedra prometen dits Albanell y Sunyer treballar en la casa del hort de dita noble Sr^a.”⁶⁹ El preu convingut van ser 500 reals de vuit, dividit en tres pagues. Albanell i Sunyer es comprometeren a “que assistiran al asiento de la ditas sepulturas que se ha de fer en la capella de Sant Cosma y Sant Damià de la isglésia de Sant Francesc de la present ciutat, per a que los mestres de casas las pugan assentar ab tota perfecció”, i hi escriurién “las lletres y treballaran las armas de dits Srs. en ditas sepulturas segons se’ls ordenarà”.⁷⁰

Diego de Rocabertí, abans de marxar a Perpinyà per exercir de governador del Rosselló i la Cerdanya, demanà permís al capítol de la Seu de Girona per poder construir una tomba i un retaule a la capella de Sant Pau, que feu restaurar a Llätzer Cisterna. La seva voluntat era per portar-hi les despulles dels seus avantpassats i reposar als peus de Bernat de Pau, de qui es conside-

⁶⁹ AHG, Notarials, Girona 2, Francesc Vinyoles, *Decimum Manuale*, 1653 (852), [1653, març, 15] s.f.

⁷⁰ MOLI, Montserrat. “Dídac de Rocabertí i de Pau i el retaule major del santuari de la Mare de Déu de Núria «sense fronteres». Domènec Casamira i Ponç Germà, entre les «sense fronteres». *Ibix. Annals 2008-09*, 2009, p. 365-423 i íDEM. “Dones fortes de la Selva i Osona en la Revolta Catalana de 1640”. *Quaderns de la Selva*, 19, 2007, p. 61-85.

Figura 16 i 16a. Pau Sunyer (atribuït), *Retaulle de la capella de Sant Pau*, Catedral de Girona (perdut). Fotografia: Arxiu Mas, referència 04384007.

Figura 17. Columnes del retaule de la capella de Sant Pau de la catedral de Girona, avui a la Fundació Mauri de La Garriga. Fotografia: Francesc Miralpeix.

rava hereu espiritual.⁷¹ D'aquell retaule, sor-tosament, se'n conser-ven alguns elements i alguna imatge molt poc coneguda en la qual es pot entreveure una part de la seva composició, que alternava elements escultòrics i pintura de tela en una arquitectura d'inspiració vinyolesca (figura 16). Els caractèrístics fusts de les columnes d'estries en zig-zag que s'aprecien a la imatge, amb el terç inferior esculat, han permès identificar-les a la Fundació Mauri de la Garriga (figura 17), que conserva un conjunt d'elements provinents de la catedral, entre els quals una part significativa del cor medieval. D'aquest retaule se'n

⁷¹ MOLI, Montserrat. "La cultura del Pirineu i el monestir de Sant Francesc de Girona a l'època moderna". *Natura i cultura al Pirineu. 12es Trobades Culturals Pirinenques*, 12, 2016, p. 27.

Figura 18. Fragment de fris del retaule de la capella de Sant Pau de la catedral de Girona, avui a la Fundació Mauri de La Garriga. Fotografia: Francesc Miralpeix.

conserven un grup de dues columnes, petits fragments de frisos amb caps de minyons i una cartel·la amb la data inscrita de 1652 (figura 18). L'estil dels elements de la talla, la robustesa naturalista de l'escultura del sant Papa del nínxol lateral, i el fet que la vídua de Dídac de çarriera contractés Pau Sunyer per al sepulcre són arguments de pes per atribuir-li també aquest retaule desaparegut de la catedral de Girona.

ANNEX DOCUMENTAL 1.

1649, febrer, 25. Girona. Contracte per a la realització del retaule del Roser de l'església del monestir de Sant Domènec de Girona entre l'escultor Josep Tramulles i els confreres del Roser. AHG, Notarials, Girona, 4, Raimon Grau, Manual, 1649 (610), s.f.

“Capitulació feta per y entre los senyors Phederich Desvalls, donsell, Francesch Pont y Llobart, en quiscun dret Dr., ciutedà honrats, Jaume Guitart, mercader, administradors Bernat Pons, valer, Pere Coll, parayre, Pere Casadevall y Maymó y Francesc Miró, pobordres, Ramon Garau, notari

públich, Anthoni Vila, parayre, Gerònim Vives, sparter, Barthomeu Ribes, baster, confreres de la quinsena de la confraria de Nostra Senyora del Roser del monastir de Predicadors de la present ciutat, de una part, y Joseph Tremulles, esculptor, ciutedà de Barcelona, de part altre. Aserca de fer y fabricar la obra del retaula de Nostra Senyora del Roser per la capella està edificada en lo convent de Sant Domingo en la present ciutat de Gerona, bé y conforme una trassa té donada dit Josep Tramulles, esculptor feta per dit effecte, la qual està repertida a les midas y proporció de dita capella y va sota escrita de mà del notari baix escrit dels dits administradors y pobordres de la dita confraria, lo qual retaula té de ser de quoranta dos palms des del pedestral de pedra en amunt compresos rematos y un minyó que y ha per últim remato, lo qual té de venir a tocar casi a la volta de la capella, y la amplària de dit retaula tenen de venir las voladas de la cornissas a tocar a les parets dels costats de un costat y altre.

Primo se obliga dit Tramulles en fer lo primer endena ab son pedestal de fusta, columpnes y cornissa de alsada de setse palms poch més o manys de or de Coríntio repartit ab sos mòdols y parts conforme ensenyà Vinyolas y en dita primera amidava té de fer dit Tramullas sis columpnes ab sos tertios y capitells entellats conforme demostra la trassa.

Item se obliga en fer als sis emfrons de pedestral sis figuras de sis Reys o les que dits Srs. voldran de la alsada convindrà per adorno de dit pedestral y en los taulons fondos quatre quadros de mig relleu de la passió de Christo conforme demostre la trassa y las restant cornissas y vases de dit pedestral tot bé y conforme demostra dita trassa.

Item se obliga dit Tramulles en fer entre las columpnas de dit primer cuerpo o endena quatre quadros també de mig ralleu los que demostra la trassa guarnits conforme se ensenya en dita trassa y en lo mig del retaula té de fer una pastera en dit primer cuerpo de alsada de dotse palms y a la emplària que convindrà en que estiga a proporció conforme la alsada ab sos adornos de talla y emballiments conforme demostra la trassa ab son simboret sobre dita pastera tot conforme se veu dibuxat en dita trassa y en dita pastera y té de estar la figura de Nostra Senyora que tenen vuy en dita capella de modo que dit Tramulles no se obliga ni en ninguna manera té de fer figura principal per a dita pastera, la qual ja té feta dita confraria y dorada y volen servesca la matexa en dit retaula lo restant pilastras per detràs les columpnes, estípites, rassals de cornissas, frisos de talla en la cornissa major cartelas, tot adornat y fet bé y conforme de nostra dita trassa.

Item se obliga dit Tramulles en fer sobre dit primer cuerpo altre cuerpo també coríntio de alsada de onse palms, comprès un pedestral que carrega sobre la cornissa del primer cuerpo ab ses columnnes y cornissa tras pilastras, vesals de cornissas, adornos, frisos entellats, tot conforme demostra dita trassa ab son frontispissi sobre lo torratxó de la pastera ahont plafona la cornissa y se obliga en dit cuerpo fer quatre quadros de mig relleu conforme demostra la trassa.

Item se obliga dit Tramulles en fer sobre dit segon cuerpo [de orde] lo últim cuerpo de orde composit ab les [columnnes] demostra la trassa y en lo mig de les columnnes entre les quals hi ha de haver una pastera o caxa quadrada ab un Christo, St. Joan y Maria de la alsada quant vindran per dita pastera també ab son pedestral y cornissa ab son frontispici y en los costats de les columnnes en los panys hi ha de haver dos quadros de mig relleu, un en cada banda de alsada de cinch palms poch més o mancho ab sos estipidos per adorno als costats, cornissa y frontispicis ab una piràmida al mig per últim remate, tot conforme està repartit y demostra sa trassa y als panys fronters més forans de una banda y de altre té de fer un simbori o torratxa per remate en lo qual y té de haver una pastera ab una figura en cada hun que sien monges sanctes del orde de Sant Domingo y en cada simbori hi ha de haver tres minyons, un de sobre que llanse uns penjans de fruytas als dels costats ab sas cartelas, cornissas, tot conforme demostra la trassa y de sa alsada convindrà per la comoditat del lloch que vinga lo minyó que està sobre dit simbori a tocar casi en la volta de dita capella, y dit últim cuerpo a de ésser de alsada de nou palms comprès pedestral, columnnes, cornissa, fins al frontespici.

Item se obliga dit Tramulles en fer lo últim remate de alsada de vuyt palms, comprès tot junt ab un minyó està assentat sobre la bola del simbori, lo qual llansa dos tovallolas de fruytas a altres dos minyons y en lo mig del simboret y ha de haver una pastera ab una figura de St. Domingo tot bé y conforme demostra dita trassa y e bon artífice se specte.

Item se obliga dit Tramulles en fer un sacrari de alsada de vuyt palms comprès lo últim remate de dit sacrari fet y fabricat de orde coríntio tot bé y conforme demostra dita trassa acomodat al lloch que càpia de pedestral a pedestral sota la pastera de nostra senyora assituat y plantat sobre la llosa del altar.

Item que si acàs dit Tramulles si aparexerà per adorno de dita obra variar alguna cosa en alguna particularitat aparexent-li estarà millor de altre manera pugua variar y mudar tot allò lia parexerà sent útil y profit per la obra

y si acàs anan fent dit retaula se offerian haver de fer algunas milloras que no estigan trassada ni dibuxades en dita trassa ni notadas en lo acte de dita obra y concert que dits Srs. les hi hagen de pagar tot allò que judicaran dos officials valegan no podent-se consertar de ellas, les quals no puga fer sens exprés contentiment y coluntat dels administradors pobordres y quinsena de dita confraria.

Item se obliga dit Tramulles en fer dit retaula de fusta de albre blanch o xiprer seca y bona per posar en obra y dit retaula se obliga en tenir fet y assentat a sos gastos des del die present a quatre anys y se obliga a donar assentat lo primer cuerpo del die present a dos anys pròxims tenint-li dits Srs. lo pedestral de pedra fet y assentat lo lloch abte y despedit y en cas dins dits quatre anys ab tot effecte y compliment no haurà fet y posat lo dit retaula vol y concert dit Tramulles per cada any en què differirà de lliurar y posar lo dit retaula caurà en pena de cinquanta lliures al cos de dita confraria aplicadores.

Item se obligan dits Srs. administradors pobordres y quinsena de dita confraria en fer a ses costes y de dita confraria lo pedestral de pedra que naix des de terra que té de tenir vuyt palms de alsada sobre del qual té de assentar la fabrica de dit retaula dita confraria y dits Srs. se obligan a fer-lo tot a ses costes axí picar com assentar, axí alquitectura com tot lo restant de modo que dit Tramulles no contribuesca en ninguna cosa ni gastos ni de son treball en dit pedestral, lo qual li han de donar fet y posat a tot punt y assentat en dita capella des del die present en vint mesos y assò perquè puga assentar lo primer cuerpo per la diada promesa.

Item se obligan dits Srs. administradors pobordres y quinsena de dita confraria en pagar al dit Joseph Tramulles per lo just preu de dita obra la suma y quantitat de dos mil lliures moneda barcelonesa, pagadores, ço és, sinch centes lliures quiscun any en dos pagas, la primera lo die de la ferma de la present capitulació y concòrdia, y la altre de dit die a sis mesos pròxims y axí consequentivament altres dos centes sinquanta lliures de sis en sis mesos fins enterament sie dita quantitat pagada, la qual hagen de pagar dins la present ciutat de Gerona o en la ciutat de Barcelona si és més útil per dit Tramulles, y que per la primer paga hage de donar idòneas fermançes, y si quant de manera altre paga apareixerà a dits Srs. administradors pobordres y quinsena confraria no tinga feyna feta per dites dos centes sinquanta lliures hage de fer tornar firma ditas fermançes o donar-me de altres per fer dita paga.

Item és pactat que quant dit Tramulles tinga acabada y assentada dita obra tinga de donar-ne rahó y notícia a dits Srs. administradors pobordres y quinsena confraria, y si'ls apareixerà que dit Tramulles no hage fet sa obligació pugan fer elecció de dos esperts ells, un per llur part y Tramulles altre per la sua, y estos pagats y satisfets per iguals parts y juraments judiquen dit Tramulles si ha feta sa obligació y esta judicatura se hage de fer ans de benahir lo retaula y dir-sa missa en lo altar de dita capella, altrement se hage de tenir dit retaula per judicat y rebut y no pugan en tal cas judicar-lo ni valer-se de judicaturas ni embargar-li lo que se li deurà, y en tot casa judicat dit retaula si en alguna cosa dit Tramulles haurà falta ho hage de emendar o satisfer ab diner a dita confraria.

Item és pactat que en cas dit Tramulles fent dit retaula morís, lo que Déu no vulla, ans de acabar-lo, pugua sa muller o son hereu fer-lo acabar en compte seu propi y en nom de dit Tramulles o quant no vullan sos hereus o muller acabar o fer acabar degan pagar-li lo que tindrà fet en dit retaula per dos personas spertas estimat haguda rahó al que per tota dita obra se li dóna.

Item és pactat que en cas se dexà per dita confraria de acudir a las ditas pagas quinse dies après de caygudes ellas y de quiscuna d'ellas que la dita confraria se reserva per poder acudir a ellas en dit cas tot lo temps que differiran de fer ditas pagas passats los dits quinse dies se li augmente a dit Tramulles lo temps de lliurar dit retaula tot lo temps que las pagas se li differiran”.

ANNEX DOCUMENTAL 2

1649, febrer, 27. Girona. Contracte entre l'escultor Josep Tramulles i el fuster Joan Cisterna. AHG, Notarials, Girona 4, Raimon Grau, Manual 1649 (610), s.f.

“Capitulació feta per y entre Josep Tramulles, scultor ciutedà de Barcelona, de una part, y Joan Cisterna, arquitector y entretallador de Gerona, de part altre, aserca de fer y fabricar la arquitectura y talla del retaule de Nostra Senyora del Roser, lo qual té consertat dit Tramulles ab los Srs. administradors pobordres y quinsena de la confraria de Nostre Senyora del Roser del monastir de predicadors de la present ciutat de Gerona, bé y conforme dit Tramulles està obligat y segons una trassa li té encomanda

y del modo y manera li trassarà y ordenarà dit Tramulles se obliga dit Joan Cisterna a fer-lo tot bé y conforme dit Tramulles està obligat no axint-se dit Cisterna del que lo dit Tramulles en sciència y paciència sua li trassarà, dibuxarà y ordenarà.

Primo se obliga dit Cisterna en fer lo pedestral de fusta del primer cos, lo qual carrega sobre del de pedra bé y conforme demostra la trassa y de la alsada y mides de una montea y planta li té donada y trassada en una post sent-hi tot lo que demostra en la trassa y dit pedestral té de tenir tota la amplària de la capella ab ses vases cornisses y tots los demás adornos necessaris accepto sis figures de sis Reys que hi ha en los enfronts, les quals figures té de fer dit Tramulles.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer sobre dit pedestral deu columpnes corínties de la alsada convindran y li trassarà dit Tramulles repartit en que lo primer cuerpo vinga a tenir setse palms comprès cornissa y pedestral y columpnes poch més y dites columpnes han de ser corínties ab sos tercios de talla en quiscuna columpna dos tercios la hu de baix y l'altre alt en la garganta del collerino del capitell ab tres seraphinets en cada hun y uns penjantets de rosaris y los de baix conforme li donarà dibuxat dit Tramulles axí canons y lo restant conforme li dibuxarà y trassarà.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer tots los traspilastres y estípites de dit primer cuerpo conforme demostra la trassa y li dibuxarà y trassarà axí talla com arquitectura ab ses cartelles als stipites que sustenten uns resalts de cornisses, tot bé y conforme demostra la trassa y dit Tramulles està obligat a la confraria també se obliga en obrar o juntar los quadros de relleu y assò en casa dit Tramulles si li apareixerà al dit Tramulles y fer les guarnicions dels quadros y entrallar-les conforme demostra la trassa.

Item se obliga dit Cisterna en fer la cornissa del primer cuerpo ab sos resalts, còpules y cartelles, panys y que dita cornissa servesca de imposta en la pastera, axí alquitrave y frisos entallats ab sos serafins y moscarons, tot conforme demostra la trassa ab talla per tot lo rededor del friso axí constats com entorns tot bé y conforme està obligat dit Tramulles y demostra la trassa.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer una pastera en lo mig del cos del primer cuerpo de alsada de dotse palms y la amplària convindrà segons lo lloch tindreu y està té de ser de fusta de gruixa de quart entallada axí revolt com lo demás, tot bé y conforme està obligat dit Tramulles y demostra la trassa.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer altre cuerpo sobre dit primer cuerpo ab son pedestral, columnnes y cornissa tot junt comprès pedestal, cornissa y columnnes ha de tenir de alsada onse palms poch més o menos, las quals columnnes han de ser deu ab sos tercios y capitells entallats y los cànons tot de orde coríntio conforme demostra la trassa la cornissa també ab ses cúpules, vesalts, panys, plafons, frisos entallats, tot conforme demostra la trassa y entenga Vinyoles y dit Tramulles trassarà y ordenarà y està obligat.

Item se obliga dit Cisterna en fer los traspilastres, estípites, ab ses cortelles y en lo mig de la cornissa sobre un frontispici y en lo cos del mig sobre la pastera major, un simbori o toratxó vesalt y entallat, conforme demostra la trassa y dit Tramulles està obligat.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer lo tercer y últim cuerpo ab son pedestal y sis columnnes y cornissa, tot de alsada de nou palms, poch més o menos y en lo mig de entre les columnnes té de fer dit Cisterna una pastera quadrada per estar un Christo, St. Joan y Maria sobre la cornissa té de fer en frontispici ubert ab una targa en mig y dit cuerpo ha de ser composit ab sos tercios y capitells, traspilastres vesalts, plafó de cornissa, tot bé y conforme demostra la trassa y dit Tramulles està obligat y sobredit últim cuerpo andava té de fer Joan Cisterna lo últim remate ab son simbori reseltat ab sas cartellas y un padastralet ab sa balustrada de alsada que comprès un minyó quey ha assentat de sobre tinga vuyt palms poch més o menos.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer dos remates y frontespicias ab una pidàmia per remate dins dels quals remates hi ha de haver dos quadros de relleu y als panys fronters més forans té de fer uns simboris de alsada que ab un minyó que hi ha de peus sobre dit remate vinga a tocar a la volta de la capella ab son pedestral, cartelles, cornisses ab una pastareta hi ha de haver al mig tot axí talla com arquitectura bé y conforme de mostra la trassa y dit Tramulles està obligat.

Item se obliga dit Joan Cisterna fer un sacrari en lo mig del retaula sota la pastera major de alsada de vuyt palms poch més o menos y la amplària que convindrà que tinga just de pedestral a pedestral fet axí talla com arquitectura tot bé y demostra la trassa y dit Tramulles està obligat.

Item se obliga dit Joan Cisterna en fer tota la arquitectura de dit retaule de les alsades y emplària que lo últim remate vinga a tocar alta la volta y les emplàries que las voladas de las cortinas vingan a tocar a les parets dels costats y se obliga dit Joan Cisterna a fer dita arquitectura

el·legida y no aparcada tota bé y conforme ab sciència y paciència de dit Tramulles li trassarà hy ordenarà ab ses plantes y montejas y demés particularitats.

Item se obliga dit Joan Cisterna en donar tota la fusta per fer dita obra de dit retaula de albre blanch seca, bona y rebedora y apte per posar en obra, claus y ayguacuyt y asentar dita obra provehir en tot lo necessari, tot a costas de dit Joan Cisterna.

Item se obliga dit Joan Cisterna en donar tot lo retaula fet y assentat des del dia [present] en quatre anys y quant no correga en les matexas penas corra dit Tramulles y la primera endana té de donar assentada ab sa pastera y sacrari del die present a dos dos anys pròxims.

Item se obliga dit Tramulles en dona la fusta que haurà manaster dit Cisterna per fer los taulons o quadros de mig relleu y dit Cisterna se obliga en anar o fer anar fusters a Barcelona a obra y juntar y posar apunt dit quadros de sculpir juntar pessas y tot lo necessari a sos gastos.

Item dit Joseph Tramulles per lo just preu de dit obra se obliga a donar al dit Joan Cisterna la suma y quantitat de vuyt centes lliures barceloneses, pagadores, ço és, cent lliures lo die de la ferma de la present capitulació y concòrdia cent lliures del die present en sis mesos quant donaran la paga al dit Tramulles si haurà feta emperò feyna al valor de aquellas y axí consequitament de cent en cent lliures cada paga que pagaran al dit Tramulles fins y atant dites vuyt centes lliures sien íntegrament pagades reservant-se emperò dit Tramulles que la última paga no lay hage de donar dit Tramulles sinó és tenint dit Cisterna la obra assentada y rebuda ab que dit Cisterna per cada paga li farà dit Tramulles a més de la primera li hage de donar seguret a sa coneguda si aquella demana”.

ANNEX DOCUMENTAL 3

1651, novembre, 6. Girona. *Memorial de l'estat de la fusta que ha lliurat la confraria del Roser del convent de Sant Domènec a Josep Tramulles.* AHG, Notarials, Girona 5, Rafel Monràs, *Undecimum protocollum*, 1651 (956), s. f.

“Memorial de la fusta se ha entregada a Joseph Tramullas, scultor en Gerona habitant, la qual se és trobada en la fustaria dels monestir de predicadors, la qual ha servir per lo retaule de Nostra Senyora del Roser de dit monestir.

Primo set columnns tornejadades, només sens capitells tant solament una ab capitell y dos de rabuix que entre totes són nou.

Item sis tras pilastras, dos de amplas y quatre tres ja treballat los en fronts del pedestral ja bastits ab cornissas y vassas mulladas, excepto lo plintro de la vasa que falta.

Item dos pedestals de la primera andana que tres ne fan un ja guarnits y las mulladas corragudas.

Item dos trossos de cornissas, los de las cúpulas y resalts de las columnnas armats sens ninguna mullada, corroguda ni frisos, tant solament los trossos de cornissas gornits y alquitrava petits.

Item dos mitjants de dotse palms de llarch y dos palms y un quart de ampla y mitx de gruxa.

Item altre mitja de setsa palms de llarch y dos de amplària y mitg de gruxa.

Item tres costes o dolsas també de dotse palms de llarch y dos de ampla y tres quarts de gruxa.

Item vuyt posts de catorse de palms de llarch y dos de ampla de poch més de mitg quart de gruxa.

Item un mitja y dos costes de setse palms de llarch y dos palms de ampla y un quart y mitg de gruxa poch més o menos.

Item sinch costes y sinch posts de llargària de sitse palms, las dos post y los dos costes de la matexa llargària y las estants posts de catorse palms y amplària dos palms.

Item sinch costes de vuyt palms de llarch y un palm de ampla.

Item dos trossos de mitjans, la un de sis palms y l'altre de vuyt de llarch.

Item vuyt o nou trossos de fusta alsada de quatre o sinch palms ahont són trossos de costes y altre fusta trossejada.

Item dos cabassos de trossam de fusta.

Item dos custorets de deu palms de llargària y un de amplària.

Item tres trossos de frisos obrats, dos de sis palms de llarch y un de vuyt.

Item un tros de mitja de deu palms de llarch y dos de ampla que està sota una taula.

Item dos pedestals del enfront ja gornits y molluras corregudas”.

LA PRODUCCIÓ ARTÍSTICA A LA REGIÓ DE GIRONA, 1638-1653

Data	Document/ valor	Contractant/ pagador	Contractat/ artista	Obra
1638, maig, 21 (contracte del 27 d'abril de 1637)	Pagament de 13 lliures i 10 sous	Ignasi Ferrer, donzell de Fortià i Narcís Pujades	Francesc Arcís, pintor de Girona	Dauradura del retaule de l'altar major del convent de Sant Josep de Girona
1638, juliol, 5	Pagament de 20 lliures	El prevere i ciutadà honrat Francesc Codina	Francesc Donat Croses, pintor de Girona	Dauradura i pintura del retaule de Sant Antoni de Pàdua del convent de Sant Francesc de Girona
1638, setembre, 30	Pagament de 30 lliures	L'obra de la pa- rroquia de Pujarnol	Domènec Donat Croses, pintor de Girona	Pintura de quatre figures del retaule major de l'església parroquial de Sant Cebrià de Pujarnol
1639, setembre, 1	Contracte per 180 lliures	Pau Escura, ciutadà honrat i doctor en drets de Girona	Domènec Donat Croses, pintor de Girona	Pintura, dauradura i encarnació del retaule de Sant Esteve de la Seu de Girona
1640, gener, 2	Contracte per 180 lliures	El pare prior del convent del Carme de Reus	Joan Boris, fuster i escultor de Girona	Retaule de Sant Josep del convent del Carme de Reus
1640, març, 28	Contracte per 40 lliures	El pare prior del con- vent de Sant Josep de Girona	Joan Boris, fuster de Girona	Sagrari per a l'altar major de l'església del convent de Sant Josep de Girona
1640, març, 29	Contracte per 50 lliures	L'obra de Sant Vicenç de Besalú	Joan Janer (i potser Guillem Serra), fusters de Girona	Retaule major de l'església parroquial de Sant Vicenç de Besalú
1640, abril, 15	Contracte per 52 lliures	Onofre Caxàs, notari públic de Girona	Joan Boris, escultor de Girona.	Retaule de Sant Salvador d'Horta del convent de Sant Francesc de Girona
1640, desembre, 18	Pagament de la venda per 22 lliures 16 sous i 8 diners	Rafel Call, botiguer de draps de llana i teles de Girona	Onofre Caxàs, notari públic de Girona	Un penó per acompanyar el Santíssim Sagriment en el viàtic, per a l'església de Sant Feliu de Girona
1641, abril, 30	Pagament de 73 lliures	Gispert Amat i Des- bosc de Sant Vicenç, abat de Sant Pere de Galligants	Antoni Moret, escultor de Girona	Obra desconeguda, a Sant Pere de Galligants?
1641, maig, 17	Contracte per 12 lliures	Anna Caxàs, vídua del notari Onofre Caxàs	Joan Boris, escultor de Girona	Retauló de Nostra Senyora de l'Esclavitud per al convent de Sant Francesc de Girona
1641, juny, 6	Contracte per 100 lliures	Ignasi Prats, ciutadà honrat de Girona	Joan Boris, escultor de Girona	Retaule de Sant Diego, església del convent de Sant Francesc de Girona
1642, gener, 25	Pagament de 7 lliures i 10 sous	Guillem Cabanyes, vjd de Girona	Pere Cisterna, pica- pedrer de Girona	Llosa per la tomba d'Esteve Janer, teixidor de lli, al convent de Sant Francesc de Girona

Data	Document/ valor	Contractant/ pagador	Contractat/ artista	Obra
1642, abril, 28	Contracte per 155 lliures (fusteria) i 45 lliures (pedra)	Francesc Pejoan, canonge de la Seu de Girona	Joan Boris, escultor i "arquitecte", i Francesc Cisterna, picapedrer, ambdós de Girona	Retaule de fusta i pedestal de pedra de Sant Bernat de la Seu de Girona
1642, juny, 16	Contracte per 62 lliures	Pabordia del ciri de Sant Sebastià o del Jovent de la capella de la Pietat del Pont Major de Girona	Lluís Giralt, fuster de Girona	Retaule de Sant Sebastià, capella de Nostra Senyora de la Pietat, del Pont Major de Girona
1642, setembre, 21	Contracte per 200 lliures	Gispert Amat i Des- bosc de Sant Vicenç, abat de Sant Pere de Galligants	Francesc Oliver, escultor de Girona	Pintura i dauradura del retaule de Sant Benet, monestir de Santa Maria d'Amer
1642, octubre, 30	Contracte per 60 lliures	Obreria de Sant Pere de Montfullà	Salvador Maruny, escultor de Tô- roella de Montgrí	Retaule de la Mare de Déu del Roser, església parroquial de Montfullà
1643, maig, 17	Contracte per 70 lliures	Joan Pau Perpinyà, ciutadà honrat de Barcelona i Girona	Joan Boris, escultor i fuster de Girona	Diferents finestres, portes i sostres de la torre Güell, de Palau-sacosta
1643, juliol, 20	Contracte per 18 lliures	Joan Pau Perpinyà, ciutadà honrat de Barcelona i Girona	Joan Boris, escultor i fuster de Girona	Retaule per la capella de la torre Güell, de Palau-sacosta
1643, setembre, 12	Pagament de 6 lliures	Jaume Mir Pujades, botiguer de Figueres	Rodrigo Molina, pintor de Girona	Retaule no identificat (Figue- res?, Jafre?)
1643, setembre, 23	Pagament de 15 lliures i 17 sous	Lluís Giralt, escultor de Girona	Antoni Busquets, serrador de Girona	Unes "fustes"
1644, maig, 1	Contracte de 365 lliures	Obreria de Sant Feliu de Girona	Jeroni Galí, pintor de vidrieres de Barcelona	Vidriera de la rosassa de la façana principal de Sant Feliu de Girona
1644, octubre, 18	Contracte per 65 lliures	Administració del ciri de Sant Isidre de Sant Esteve de Bordils	Narcís Pujades, pintor de Girona	Pintura i dauradura del retaule de Sant Isidre, de l'església parroquial de Sant Esteve de Bordils
1645, gener, 1	Contracte per 50 lliures	Miquel Peirac, pintor de Figueres	Joan Janer, fuster i Felip Enric, es- cultor, tots dos de Girona	Retaule de Santa Llúcia, esglé- sia parroquial de Sant Pere de Figueres
1645, juny, 29	Pagament de 10 lliures	Salvador Castelló, rector de Sant Esteve de Marenyà	Pere Cisterna, pica- pedrer de Girona	Llosa de la tomba de Pere Llach, rector de Sant Pere de Viladamat
1645, juliol, 30	Pagament de 110 lliures i 19 sous	Obreria de Sant Feliu de Domeny (Paret Rufí)	Lluís Giralt, fuster de Girona	Retaule major de l'església parroquial de Sant Feliu de Domeny
1646, gener, 30	Contracte de 30 lliures	Obreria de Sant Pere de Montfullà	Narcís Pujades, pintor de Girona	Dauradura del tabernacle de la Mare de Déu del Roser de Montfullà

Data	Document/ valor	Contractant/ pagador	Contractat/ artista	Obra
1646, abril, 18	Pagament de 30 lliures	Obreria de Sant Martí de Riudarenes	Joan Baptista Illas, escultor de Girona	Retaule major (?) de l'església parroquial de Riudarenes
1646, juny, 2	Contracte de 120 lliures	Don Francesc de Cruilles i Sitjar	Joan Cisterna, fuster de Girona	Retaule de Sant Martí, al convent de Sant Francesc de Girona
1646, juny, 26	Contracte de 180 lliures	Antoni Blanc, rector de Sant Esteve de Massanes	Rodrigo Molina, pintor de Girona	Dauradura i pintura del retaule de l'ermita de Sant Jacint, de la parròquia de Massanes
1647, octubre, 7	Pagament de 3 lliures	Jaume Boixeda, canonge vell de la Seu de Girona	Antoni Casabosc, picapedrer del Pont Major de Girona	Làpida
1647, octubre, 20	Contracte de 250 lliures	Sra. Isabel Margarit i Despés, vídua de don Joaquim Margarit i de Reguer	Joan Baptista Illas, escultor de Girona	Retaule per a la capella de la Mare de Déu dels Àngels, convent de Sant Domènec de Girona
1647, octubre, 27	Pagament de 20 lliures	Confraria de la Mare de Déu del Roser de Sant Martí d'Ollers	Joan Cisterna, fuster de Girona	Cadireta per a la festa solemne del Roser d'Ollers
1648, març, 29	Encàrrec per a realitzar	Obreria de la pa- rroquia de Sant Feliu de Girona	Desconegut	Monument del Cos de Jesucrist de Dijous Sant
1648, setembre, 19	Contracte o preufet de 45 lliures	Joan Prim, rector de Sant Sadurní de Vilafreser i Miquel Terrats, pagès i jurat	Joan Croses, escul- tor de Girona	Dauradura del sagrari i de les grades del retaule major de l'església parroquial de Vilafreser
1649, gener, 6	Contracte de 270 lliures	Maria Terré i çarrie- ra, vídua de Baptista Terré i d'Icart, de Barcelona	Joan Baptista Illas, escultor de Girona	Retaule per a la capella de les Onze Mil Verges del convent de Sant Francesc de Girona
1649, febrer, 25	Contracte de 2.000 lliures	Confraria de la Mare de Déu del Roser del convent de Sant Domènec de Girona	Josep Tramulles, escultor de Bar- celona	Retaule de la Mare de Déu del Roser del convent de Sant Domènec de Girona
1649, febrer, 26	Encàrrec per a realitzar	Confraria del Roser del convent de Sant Domènec de Girona	Desconegut	Misteri processional de la passió de Jesucrist
1649, febrer, 27	Contracte de 800 lliures	Josep Tramulles, es- cultor de Barcelona	Joan Cisterna, arquitecte i fuster de Girona	Fusteria del retaule de la Mare de Déu del Roser del convent de Sant Domènec de Girona
1649, novembre, 9	Primer paga- ment de 45 lliures	Ignasi Prats, ciutadà honrat de Girona	Rodrigo Molina, pintor de Girona	Dauradura de les imatges del retaule de Sant Dídac, de l'església del convent de Sant Francesc de Girona
1649, agost, 5	Pagament de 120 lliures	Administració de la Taula del Pa de l'església parro- quial de Castelló d'Empúries	Joan Baptista Illas, escultor de Girona	Retaule dels Sants Apòstols i de Sant Jeroni de Santa Maria de Castelló d'Empúries

Data	Document/ valor	Contractant/ pagador	Contractat/ artista	Obra
1649, octubre, 13	Contracte per 36 lliures	Damià Mestre, rector de Llampaiès	Joan Jausí, picapedrer i mestre de cases de Girona	Làpida amb set peces per a la tomba de Joan Ruiró, rector de Gaüses
1649, novembre, 11	Contracte de 125 lliures	Antoni Alió, rector de Sant Pere de Palau-sator	Joan Croses, pintor de Girona	Pintar i daurar el retaule de la Mare de Déu del Roser, de Palau-sator
1650, març, 8	Encàrrec per a realitzar	Confraria de la Mare de Déu de la Mercè i dels sants Marc i Crespí dels sabaters de Girona, convent de la Mercè	Desconegut	Misteri processional de la Coronació de Jesucrist, convent de la Mercè, de Girona
1650, març, 17	Pagament de 38 lliures	Margarida Domènec, vídua de Pere Domènec	Joan Jausí, picapedrer i mestre de cases de Girona	Làpida per a Pere Domènec, ciutadà honorat de Girona, resi- dent a Sant Feliu de Guíxols
1650, novembre, 10	Contracte de 600 lliures	Andreu çanou, sagristà major i canonge de la Seu de Girona	Joan Baptista Illas, escultor de Girona	Retaule de la Mare de Déu del Roser, catedral de Girona
1650, novembre, 30	Contracte de 500 lliures	Andreu çanou, sagristà major i canonge de la Seu de Girona	Pere Fullada, picapedrer, i Marçal Felips, mestre de cases de Girona	Tomba o mausoleu d'Andreu çanou, dins la capella del Roser de la catedral de Girona
1651, febrer, 1	Encàrrec per a realitzar	Universitat i parròquia de Rabós de Terri	Desconegut	Capella i retaule als Sants Nar- cís, Roc i Isidre dins l'església de Sant Cugat de Rabós
1651, desembre, 30	Contracte de 65 lliures	Joan Marcó, corredor d'orella de Girona, i Antoni Alió, rector de Palau-sator	Antoni Celis, pintor de Girona	Pintar i daurar el retaule de la Mare de Déu del Roser de l'església parroquial de Palau-sator
1652, abril, 12	Contracte de 60 lliures	Antoni Celis, pintor de Girona	Sebastià Bertrana, pintor de la Bisbal d'Empordà	Pintura d'un retaule del Roser de l'església de Sant Pau de Fontclara
1652, juny, 7	Contracte per 270 lliures	Joan Pau Perpinyà, ciutadà honorat de Girona i Barcelona	Pere Vilanova, pintor de Girona	Pintura d'un tabernacle i imat- ge de la Mare de Déu de Loreto i uns àngels
1653, febrer, 16	Deliberació	Obreria de Santa Llogaia de Terri	Desconegut	Retaule de Sant Galderic, Roc i Marçal i ornaments necessaris, Santa Llogaia de Terri
1653, març, 15	Contracte 500 reals	Cecília Sarriera Des- callar, vídua de Diego Sarriera	Josep Albanell, es- cultor de Vic, i Pau Sunyer, escultor de Cellent	Tombs dels nobles senyors Diego i Miquel Sarriera i de Gurb, germans de Girona

Font: elaboració pròpia a partir del manuals notarials de la ciutat de Girona, AHG.

[Recepció de l'article: 28-4-2022]
[Acceptació de l'article: 25-5-2022]